UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Jan Blahoslav a evropský humanismus

Jan Blahoslav and European humanism

Diplomová práce

Vedoucí práce: Autor:

doc. ThDr. Kamila Veverková, Th.D. Bc. Ivana Šrubařová

Praha 2017

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat paní doc. ThDr. Kamile Veverkové, Th.D., která vedla mou práci se vstřícným a lidským přístupem. Dík patří také mému manželovi a synovi, kteří spolu během mého psaní trávili mnoho času. Nesmím zapomenout ani na mou maminku a tetu, které mi často a s láskou i důrazem připomínaly, že bych práci již měla dokončit. K čtení a konzultaci se krom mého manžela Davida Šrubaře, maminky Aleny Nikrýnové a tety Marie Lipoldové odhodlala i má kamarádka Kateřina Dvořáková, které také patří poděkování za hodiny strávené nad mou diplomovou prací. Všem jsem vám vděčná za vaši podporu, která byla především v posledních dnech psaní velmi potřebná.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci s názvem *Jan Blahoslav a evropský humanismus* vypracovala samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10.7.2017 Ivana Šrubařová

Anotace

Diplomová práce s názvem *Jan Blahoslav a evropský humanismus* se věnuje době a životu Jana Blahoslava a jeho pedagogickému zaměření. Cílem práce je seznámit čtenáře s výchovnými zásadami Jana Blahoslava, s jeho přístupem ke stylu i metodám tehdejšího školství.

V úvodní části je představeno období patnáctého století, kdy v Evropě vznikal humanismus, kterým se Jan Blahoslav nechával ve své práci inspirovat. Následuje historie Jednoty bratrské, ve které tento muž vyrůstal a žil. V dalších dvou kapitolách se věnuje životu samotného Jana Blahoslava a jeho stěžejním spisům. Druhá polovina práce se zaměřuje na školství a vzdělávání samotné, a to jak v Evropě a německých zemích v době Blahoslavově, tak také v pojetí Jednoty bratrské. Práce je zakončena kapitolou o pedagogických přínosech Jana Blahoslava.

Annotation

The thesis *Jan Blahoslav and European humanism* is dedicated to the time and life of Jan Blahoslav and his pedagogical focus. The aim of the work is to introduce Jan Blahoslav's principles of education and his attitude to the style and methods of education of his time to the reader.

In the first part, the time of the 15th century, when humanism was developing in Europe and inspired Jan Blahoslav in his work, is introduced. It is followed by the history of the Unity of the Brethren, in which this man grew and lived. The following two chapters are about the life of Jan Blahoslav himself and his main writings. The second half focuses on schooling and education in Europe and German countries in the time of Jan Blahoslav as well as in the Unity of the Brethren. The thesis is concluded with a chapter about pedagogical contribution of Jan Blahoslav.

Klíčová slova

Jan Blahoslav, Jednota bratrská, výchova, vzdělávání, renesance, humanismus

Keywords

Jan Blahoslav, the Unity of the Brethren, upbringing, education, the Renaissance, humanism

Obsah

Úvod …….. 7

1. **Doba úzce spjatá s životem Jana Blahoslava** ……. 9
   - **1.1 Renesance** …….. 9
   - **1.2 Periodizace** ……... 10
   - **1.3 Humanismus** ……. 11
     - **1.3.1 Definice humanismu** ……. 12
   - **1.4 Antika** ……... 13
   - **1.5 Knihtisk** ……. 16
   - **1.6 Reformace** ……. 17
   - **1.7 Reformační dopad na české země** ……... 19
2. **Jednota bratrská** …….. 21
3. **Životopis Jana Blahoslava** ……..... 31
4. **Stěžejní díla** ……... 40
   - **4.1 Grammatika česká** ……... 40
   - **4.2 Překlad Nového zákona** ……... 42
   - **4.3 Filipica proti misomusům** ……... 43
5. **Školství předcházející Janu Blahoslavovi** …….. 47
   - **5.1 Scholastika** ……... 47
   - **5.2 Univerzity** ……. 47
   - **5.3 Antika v období scholastiky** ……... 50
   - **5.4 Moderni** ……. 51
6. **Vzdělávání v době Jana Blahoslava** ……... 52
   - **6.1 Jezuité** ……..... 54
7. **Školství Jednoty bratrské** ……... 56
8. **Pedagogika Jana Blahoslava** …….. 62
   - **8.1 Všeobecné vzdělávání** …….. 62
   - **8.2 Složky** ……... 64
   - **8.3 Metody** ……. 67

Závěr ……. 69

Seznam pramenů, odborné literatury a ostatních zdrojů ……..... 70

Summary ……..... 74

Seznam zkratek

Eds. – editoři

In – v

S. – strana

Úvod

Jakožto pedagogický pracovník si neustále kladu otázky ohledně přístupu ke vzdělávání. Jaké byly tyto přístupy dříve? V čem bychom se mohli inspirovat? A jaké chyby naopak neopakovat?

Ve své diplomové práci se věnuji těmto otázkám z hlediska humanismu, Jednoty bratrské a především z pohledu Jana Blahoslava. Práce pojednává o přínosu tohoto bratrského biskupa v oblasti vzdělávání.

Diplomová práce je rozdělena do osmi základních kapitol, které se věnují třem stěžejním tématům. Těmi jsou humanismus, Jan Blahoslav v kontextu s církví Jednoty bratrské a školství.

První kapitola představuje historické období patnáctého století, kterým je renesance, přes kterou následně přechází k humanismu. Tento směr se oprošťuje od předcházející scholastiky a jejího vnímání člověka. V první kapitole je věnováno místo specifikům tohoto období, jeho návratu k antickým ideálům a tomu, co humanističtí učenci vnímali jako důležitou součást života a vzdělávání.

V následující kapitole je představena Jednota bratrská. Její vznik navazující na husitskou tradici a dále soužití s touto církví v českých zemích, které v té době nepřipouštěly náboženské projevy neshodující se s církví katolickou. Jsou zde tedy popsány i nelehké situace v podobě pronásledování na rozkaz krále.

Samostatná kapitola se zabývá životopisem Jana Blahoslava. Jsou zde popsána období studií, jeho poznávání humanistických směrů v době zahraničních studijních cest a následně léta strávená ve městě Ivančice, kde Jan Blahoslav vytvořil svá hlavní díla.

V životopisné části se záměrně nevěnuji Blahoslavovým nejslavnějším dílům, kterými jsou *Grammatika česká*, *Překlad Nového zákona* a *Filipica proti misomusům*. Pro tato tři díla je zde vymezena samostatná čtvrtá kapitola, která se spisům věnuje podrobněji. Zbylé čtyři kapitoly diplomové práce se věnují problematice školství.

Nejdříve je představeno školství v době scholastiky, na které reaguje školství humanistické. V práci je uveden přístup scholastiky i humanismu k člověku a k antice, tedy ke dvěma výrazným rysům humanismu. V těchto kapitolách je ukázán také přínos univerzit a Jezuitského řádu, který měl v šestnáctém století velký vliv na evropské vzdělávání.

V předposlední kapitole je věnován prostor vzdělávání v Jednotě bratrské. Jednota bratrská se vyššímu než základnímu vzdělávání v rámci své církve bránila, ale i díky Janu Blahoslavovi prošla změnou, která je v práci popsána. V této, tedy sedmé kapitole je popsán význam rodiny v otázkách vzdělávání a její následné doplnění o v té době nově vznikající školská zařízení.

Celá práce je završena popisem Blahoslavova pedagogického přínosu. Poukazuje na jeho zaměření vůči mravní výchově a jeho úsilí o zlepšení postavení mateřského jazyka ve výuce.

1. Doba úzce spjatá s životem Jana Blahoslava

Narození a životu Jana Blahoslava předcházel vznik nového období jménem renesance. V rámci této historické epochy se také zrodilo humanistické hnutí, se kterým se Blahoslav setkává za dob svých studií, a které ho do určité míry ovlivňuje. I z tohoto hlediska je důležité si renesanci a humanismus představit.

1.1 Renesance

Patnácté století bylo dobou, kdy se z Itálie do Německa, ale i do dalších koutů Evropy, dostává nová historická éra známá pod názvem renesance. Každá země pojala tento směr trochu dle svého vlastního kulturního cítění, avšak základy vycházejí ze stejných myšlenek.

Vše začalo o více než století dříve. Renesance vznikla přibližně v roce 1350 v Itálii. Byla to doba, kdy se měnila měřítka i ideály, kdy vše zažívalo nový rozkvět. Rozkvět umění, filozofie i přírodních věd.[1]

Zásluhy se Itálii odepřít nedají, renesance ale nepostihla tuto zemi celou. Jižní Itálie není spojena s novým obdobím téměř vůbec a střední část Itálie by se dala označit pouze jako mírně zasažena.[2]

Ač to nebyla pro Itálii zcela jednoduchá doba, byla stále hrdá na mnoho svých poznatků. A to znalostí jak v kultuře, tak také v umění a samozřejmě ani vědu nevyjímaje.[3]

Hledala ale zároveň i něco nového. Novou pomoc pro svou zemi, která v té době procházela ekonomickými, politickými i hospodářskými problémy. A právě při pátrání po pozitivní změně vznikala renesance, neboli znovuzrození antiky.[4]

Slovo renesance vychází z italského rinastcimento neboli znovuzrození. V tomto případě se jedná o znovuzrození lidstva, ke kterému dochází pomocí znovuzrození antiky a antického člověka.[5]

---

[1] *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. Díl 6, p-r.* Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902555-8-2., s. 384
[2] *Dějiny středověku.* 2. díl. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy Světové dějiny., s. 183-184
[3] Tamtéž, s. 181
[4] Tamtéž, s. 191
[5] STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie.* Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-115-6., s. 208

Nejedná se o nalezení něčeho nového, jelikož tradice antické literatury nikdy zcela ze Středomoří, a tedy ani z Itálie neodešla. [6]

Vychází tudíž z předků a jedná se o oživení klasických studií. Nastupuje sice kultura i způsob života v novém provedení, avšak se základy v hluboké minulosti, na kterých renesance úspěšně staví. [7]

Tento zájem o antiku a následně i řečtinu byl v Itálii zažehnut i díky mnoha přistěhovalcům z Řecka. V té době byli řečtí učenci ohroženi nájezdy tureckých bojovníků, kteří napadali jejich zemi. Při útěku a snaze o záchranu života dostali se tito učenci do Itálie, kde svým vlastním nadšením pro rodnou řeč i kulturu vzbudili zájem okolních vzdělanců.[8]

K první vlně řeckých uprchlíků patřili mimo jiné Georgias Pléthon (asi 1355-1452), Georgios Trapezuntský (1395-1484) a Theodoros Gazu (1400-1475). Byli to oni, kdo započali nové překlady z řečtiny. Pomohli očistit díla a myšlenky řeckých myslitelů od názorů středověku a scholastiky a tím ukázali pravou podobu a hloubku těchto děl. [9]

Geórgios Gemistos Pléthon pomohl řecké kultuře i ze svého nadšení pro Platóna. Právě díky Pléthonovi byla ve Florencii, místu vzniku renesance, založena platónská akademie. Ta navazovala na starou platónskou školu v Athénách.[10]

Avšak tím, že vychází z již známého, je renesance někdy vnímána jako období, ve kterém nevzniká nic nového a není tvůrčí k novým myšlenkám. Oproti scholastice však renesanční učenci tyto již známé věci z řeckých a římských odkazů zkoumali z nezaujatého hlediska, což se stává jedním z jejich největších přínosů i do budoucna. [11]

1.2 Periodizace

Z pohledu země, ze které vychází, lze renesanci rozdělit na tři základní vývojové části. V Itálii byly pojmenovány trecento, quattrocento a cinquecento. První známky nové ideologie se začaly projevovat již ve čtrnáctém století a jedná se zde o období trecento.

---

[6] MEHRING, Franz. *Německé dějiny od konce středověku.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1953., s. 32

[7] DAWSON, Christopher. *Rozdělení nebo reforma západního křesťanství.* Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-243-8., s. 45

[8] *Dějiny středověku.* 2. díl. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy Světové dějiny., s. 201-202

[9] *Dějiny světa : v deseti svazcích. Svazek IV. 4. díl.* 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961., s. 140

[10] STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie.* Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-115-6., s. 207

[11] Tamtéž, s. 208

Místem vzniku byla Florencie, ale v patnáctém století se dostává již renesance ve svém období quattrocento do zbytku Itálie. Cinquecento je označení pro konec patnáctého a následně šestnácté století, kdy proniká tato ideologie i do zaalpských zemí. Zároveň je to také doba, kdy vznikají takzvané národní renesance.[12]

Podle některých historiků se dá šíření tohoto druhu myšlení z jižního státu do zbytku Evropy brát jako jedna z nejdůležitějších změn v historii své doby. [13]

Přesná periodizace renesance, v širším měřítku než jen v Itálii, je však problematická. Většinou se udává období tří století. Vzhledem k velkému množství zemí, do kterých se renesance rozšířila a oborů, do kterých zasáhla, je toto období různě se vyvíjející a závisející na těchto jednotlivých okolnostech.[14]

Do zaalpských zemí se renesance dostává až na konci patnáctého století díky potulným učencům, kteří šířili své nové učení s despektem ke scholastice. Toto jednání by se dalo nazvat zesměšňováním "barbarské latiny zaalpských učenců". Tento typ šíření se tedy nedá vnímat jako zcela přínosný. K zlepšení došlo v době, kdy se nové učení dostalo do přednáškových síní italských univerzit, na kterých studovalo mnoho mladých lidí i z jiných zemí, a kteří tak měli možnost se s renesancí setkat přímo a mohli sami následně předat nové poznatky dál.[15]

1.3 Humanismus

Různorodost oborů je tím, co nás dovede blíže k humanismu. V renesanci se setkáváme s technikou, právem, lékařstvím, obchodem či výtvarným uměním. [16]

Podle Störiga se dá popsat humanismus jako "záležitost učenců" a renesance jako "všeoborová". [17]

Jsou zde ale i jiné pohledy a to, že pokud se zaměříme na oblasti umění, budeme se bavit právě o renesanci. V kultuře a školské oblasti se však touha po osvobození lidské bytosti odrazila natolik, že směr získal nový název, humanismus.[18]

---

[12] *Dějiny středověku.* 2. díl. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy Světové dějiny.,, s. 183
[13] MACKENNEY, Richard. *Evropa šestnáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-469-4., s. 129
[14] *Dějiny středověku.* 2. díl. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy Světové dějiny., s. 182-183
[15] Tamtéž, s. 218
[16] STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie.* Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-115-6., s. 208
[17] Tamtéž, s. 208
[18] SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987., s. 37

Není však doloženo, že by tento název vznikl již v renesančním období. Obecněji se začal tento výraz používat až od začátku století devatenáctého.[19]

1.3.1 Definice humanismu

Ani výklad humanismu není jednoduchou záležitostí, jelikož se lidé v tomto pojetí značně liší. Za dobu trvání humanismu i po něm vzniklo mnoho výkladů, které základní myšlenku deformují až do takové podoby, že zde máme dva velmi protichůdné názory. Jedná se o myšlenku z devatenáctého století, která říká, že humanismus se snažil s důrazem uskutečnit křesťanské hodnoty. Na druhou stranu se staví zcela protichůdná teze o humanismu jako o směřování k ateismu.[20]

Tyto dvě "definice" by mohly pomoci ukázat, jakou pestrost v názorech pomohl humanismus stvořit.[21]

Můžeme se ale zaměřit i jen na prostý výklad slova humanismus. Tedy vyjádření toho, že se jedná o vzdělání zaměřené čistě lidsky (humánně) a ne teologicky, jak tomu bylo v době scholastiky. [22]

V Itálii se jednalo o boj vlastenců, kteří vyzdvihovali zájem o člověka (tedy studium humana) proti gotickým vědám a umění, které se zaměřovaly převážně na boha.[23]

A celý humanismus si právě v antice našel své heslo, které se mu stalo vlastním. Slova *Nihil humani a me alienum puto* neboli *Jsem člověkem a nic lidského mi není cizí* zcela vystihují správnou podstatu humanismu.[24]

Začátky renesance a humanismu jsou spojeny s měšťanskou třídou, ze které většina pozdějších humanistů pocházela nebo k ní měla blízko. Mnozí z nich pracovali jako zaměstnanci například obchodních firem. Pokud si vyšetřili volnou chvilku, rozhodli se oddávat četbě antických textů. Díky četbě se pak věnovali psaní různých pojednání (často politických) a také v té době velmi oblíbené korespondenci s přáteli.[25]

---

[19] HANKINS, James. *Renesanční filozofie.* Praha: OIKOYMENH, 2011. ISBN 978-80-7298-418-3., s. 47
[20] MACKENNEY, Richard. *Evropa šestnáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-469-4., s. 129
[21] Tamtéž, s. 129
[22] STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie.* Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-115-6., s. 207
[23] *Dějiny středověku.* 2. díl. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy Světové dějiny., s. 181
[24] SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987., s. 37
[25] *Dějiny středověku.* 2. díl. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy Světové dějiny., s. 195

Epistolografie, tedy dopisování, které má formu literárního díla, byla v době humanismu nesmírně populární a stala se tak přímo módní vlnou, kdy si mnoho představitelů tohoto směru zakládalo na správném sepsání dopisu. Aby se však jejich dopisy mohly opravdu stát literárním dílem, měli autoři cíl, nechat je vytisknout. Proto byly soukromé věci v těchto listech maskovány. [26]

Z měšťanů humanisté pocházeli, ale do šlechtických kruhů následně zasáhli. Nebylo žádnou výjimkou, že se šlechtic chtěl učit latinsky. Naopak, v době humanismu se to vyžadovalo. Latina, literatura a umění. Tři obory, ve kterých se musel správný dvořan orientovat, aby dostál svému postavení. Požadavky kladené na šlechtice sepsal v knize *Dvořan* Baltazar Castiglione. Kniha se ve své době těšila velké oblíbenosti, dostala se i do rukou šlechticů ze zaalpských zemí a byla přeložena do několika jazyků.[27]

Pomocí rozhovorů popisuje Castiglione ve své knize podobu ideálního dvořana, který je nejen mnohostranný, ale zároveň ušlechtilý ve všem, co dělá. Ať už se jedná o snažení, morálku nebo nenucené chování. [28]

Co ale započalo u měšťanstva a přešlo ke šlechtě, to se postupem času dostává výhradně do oblasti dvořanů, ztrácí své původní rysy a na konci 15. století se dá říci, že si z původní ideologie bere každý jen to, co se právě pro něho hodí a nehledí na spojitosti.[29]

1.4 Antika

Jak již bylo napsáno, šířilo se nové pojetí z Itálie, kde mělo svůj vrchol v patnáctém století. Šíření do zbytku zemí Evropy bylo postupné a pozvolné, a tak způsobilo, že zde renesance a humanismus zavítaly až o století později, tedy ve století šestnáctém.[30]

Zajímavé je, že stoupence humanismu nespojuje stejná filozofie, jak by se u hnutí tohoto typu očekávalo, ale spíše schopnost porozumět starověkému světu, slovům z antického světa Řecka a Říma. Pokud byl člověk schopen porozumění, mohl následně tato slova napodobit a rozvádět dál. V tom byla hlavní myšlenka humanismu. Díky slovům se

---

[26] WINTER, Zikmund. *Děje vysokých škol pražských*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1897., s. 20-21

[27] *Dějiny středověku.* 2. díl. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy Světové dějiny., s. 201

[28] *Dějiny světa : v deseti svazcích. Svazek IV. 4. díl*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961., s. 133

[29] *Dějiny středověku.* 2. díl. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy Světové dějiny., s. 218

[30] MACKENNEY, Richard. *Evropa šestnáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-469-4., s. 130

navíc dostávají humanisté do fáze znovuobjevení schopnosti řeči, což je vlastnost, která lidi odlišuje od ostatních tvorů na Zemi.[31]

Jak může vyplývat z touhy po antických slovech, byl humanismus zaměřen na tuto stránku lidského vědění. I když název humanismu je odvozen od latinského Studia Humanitatis, což představuje sedm hlavních předmětů vzdělávání, kde na prvních místech nalezneme aritmetiku, geometrii, astronomii a muziku, dochází v tomto období ke změně pořadí důležitosti a do popředí se dostává gramatika s rétorikou. Scholastická touha po umění logiky se zde nesetkala s žádnou pozitivní odezvou, naopak bývala středem posměchu.[32]

Pro humanisty byla největší radostí možnost objevovat. Dychtili a snažili se najít odpovědi na své, i již položené otázky. Proto se vraceli ke knihám z minulosti, z antiky. Snaha po nalezení odpovědí je dokázala motivovat k poznávání světa ze starých knih. Odhalili tak dějinnou souvislost mezi jejich přítomností a antickou minulostí. Došli k závěru, že přítomnost není závislá sama na sobě, je ji totiž nutno sledovat v historickém vývoji.[33]

Dlouho však byl problém ve vnímání antiky jako celku. Humanisté se neuměli zorientovat v jednotlivých spisech a tím ničili svou práci. Navíc s touhou po zlepšení latiny a dosažení latinského ideálu z doby antiky se dostávali až do přehnaně kýčovité podoby latinského jazyka a tím ničili jeho formu.[34]

Oblíbeným antickým autorem, kterého humanisté studovali, byl bezesporu Aristoteles. Tento zájem byl jednou z mála věcí, kterou má humanismus společný s tak opovrhovanou scholastikou. Styl studia se však lišil a nyní se stala problémem snaha sloučit filozofii Aristotela s křesťanstvím. Ukázalo se totiž, že Aristoteles přes všechny scholastické touhy, nebyl v patnáctém století již vnímán jako opora křesťanské víry. [35]

Ale nejen humanisté a zastánci scholastiky se nedokázali v některých otázkách sjednotit. Proto nyní známe dvě aristotelovské školy. Alexandristy a averroisty. Jejich

---

[31] Tamtéž, s. 130

[32] MACKENNEY, Richard. *Evropa šestnáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-469-4., s.130-131

[33] *Tvůrcové dějin : čtyři tisíciletí světových dějin v obrazech dob a osobností.* 3. díl, Novověk. 2. rozš. vyd. Praha: Mazáč, 1935., s. 5

[34] *Dějiny středověku.* 2. díl. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy Světové dějiny., s. 219

[35] STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie.* Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-115-6., s. 207-208

základním sporem byla otázka nesmrtelnosti. Právě zde se ukázalo, že Aristoteles ve své filozofii opravdu neměl mnoho, aby podpořil křesťanský princip pojetí. [36]

Příznivci Aristotela se sdružovali při univerzitě v Padově, která patřila k nejznámějším v zemi.[37]

Na počátku Padovské vysoké školy stojí i Pietro Pomponazzi, je navíc velkým kritikem scholastiky a také velkým protivníkem církve. Jeho největší snahou bylo dokázat, že zázraky lze vysvětlit logicky a tudíž se jedná buď o pouhé podvody nebo o chorobné chování.[38]

Ke stejně známým jako byla škola v Padově, patřila i Florentská vysoká škola. Tu jsem zmiňovala již výše v souvislosti s řeckým učencem Gemistosem, který tuto školu založil. Akademie ve Florencii byla střediskem pro všechny příznivce Platóna, a tudíž byla jakýmsi protipólem univerzity v Padově.[39]

Pozitivem u obou těchto táborů je, že ač svým způsobem rivalové, jejich střety nebyly nepřátelského rázu. Naopak se snažili o nalezení společných myšlenek, které by je dovedly k závěru, vyhovujícímu oběma směrům. [40]

Tuto snahu zahájil již ve dvanáctém století Arab Ibn Rušd známý jako Averroes (1126-1198). Právě on je původcem averroistů a byl to on, kdo jako první začal hledat možnosti, jak spojit Platóna s Aristotelem, aniž by kterémukoliv z nich vzal mnoho z jejich filozofie. Od Platóna tedy vzal panteistickou formu, do níž vložil jádro materialismu, vzaté od Aristotela. Tím docílil toho, že nejvíce vnímané detaily pro bohosloví, i ty nejméně živé pro vědu, se navzájem buď zcela vyloučily nebo alespoň přišly o svou sílu. Náboženské pojmy navíc vykládal pouze symbolicky a boha nechal splynout s přírodou. [41]

Averroes žil v době, kdy náboženství mělo velkou váhu a nemohl ho oslabit, nebo dokonce vynulovat. Proto se on i jeho následovníci rozhodli praktikovat takzvanou teorii dvou pravd. Šlo o vnímání náboženských dogmat. Z hlediska rozumu byla tato dogmata nesprávná, ale pokud je člověk vnímal z hlediska víry, byla pro něho závazná. [42]

---

[36] Tamtéž, s. 207
[37] *Dějiny středověku.* 2. díl. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy Světové dějiny., s. 205
[38] Tamtéž, s. 205
[39] Tamtéž, s. 205
[40] *Dějiny světa : v deseti svazcích. Svazek IV. 4. díl.* 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961., s. 141
[41] Tamtéž, s. 141
[42] Tamtéž, s. 141

Vedle filozofie Aristotela a Platóna, si našel místo na vrcholu zájmu humanistů ještě jeden klasický autor. Byl jím Cicero, který zaujal nové hnutí především díky své řeči. Ciceronská řeč a klasický sloh byly dalším cílem, kterého chtěli humanisté dosáhnout. [43]

Jde vidět, že univerzity a školy byly místem vzdělanosti zabývajícím se humanismem. Právě vzdělání bylo největší oblastí, kde se nová kultura šířila. A nejen antická filozofie zde byla tím, o co humanistům šlo a v čem se snažili zdokonalovat. Již od konce 14. století se znovuobjevil řecký vzdělávací ideál, takzvaná paideia. Šlo o všeobecnou přípravu na život, na občanský život, ke kterému byla nutná, a ke které napomáhalo právě studium starobylé literatury. [44]

Přes velkou roli univerzit v humanistických oblastech antiky, se nedá říci, že by univerzity měly kvalitativní dopad. Jejich rozmach byl spíše kvantitativní. Ač se mnoho lidí díky vysokému učení dostalo k humanistickým myšlenkám, tak vzdělávání jako takové lidé v té době ještě stále získávali spíše z přijetí do učení, než z univerzit. V 16. století není vliv škol nijak veliký a dotýká se jen velmi malé části obyvatelstva.[45]

Trvalo dlouhou dobu, než se humanisté vzdali svých antických cizojazyčných tužeb a přestali používat čistě jen latinu či řečtinu na úkor svého národního jazyka. Byli to však opět humanisté, kteří si všimli úpadku národní literatury a právě ti nejprogresivnější humanisté využili svého vlastního hnutí, aby dovedli lidi k rozvoji národní kultury.[46]

1.5 Knihtisk

K nejvýznamnějším vynálezům doby renesance a humanismu patří bezesporu knihtisk. Mnoho myšlenek se tak mohlo šířit rychleji a dostalo se k více lidem než do této doby.

Knihtisk pomohl rychlejšímu přísunu teorie do mnoha koutů světa čímž usnadnil praxi.[47]

---

[43] WINTER, Zikmund. *Děje vysokých škol pražských*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1897., s. 20

[44] DAWSON, Christopher. *Rozdělení nebo reforma západního křesťanství.* Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-243-8., s. 48

[45] MACKENNEY, Richard. *Evropa šestnáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-469-4., s.148-149

[46] *Dějiny středověku.* 2. díl. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy Světové dějiny., s. 219

[47] MACKENNEY, Richard. *Evropa šestnáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-469-4., s. 145

Tento malý zázrak byl vynalezen v německých zemích. Přesná datace není známa, ale předkládá se přibližně rok 1444, kdy Johannes Gutenberg, vlastním jménem Henne Gensfleisch, dopomohl svým objevem k většímu rozvoji humanistického hnutí.[48]

Díky knihtisku ihned klesaly ceny knih, a tak bylo možné, aby se k nim dostalo více lidí. Díky tomu se v 16. století knihy stávaly čím dál více dostupné všem. Mnozí, kteří nepatřili mezi učence se tak mohli dočíst o nových myšlenkách a směrech, a laikům se rozšiřovaly humanistické obzory.[49]

Italové a především Benátčané se tisknutí a vydávání knih chopili s velkou razancí. Ač se téměř do konce 15. století na vývoji humanismu nepodíleli, tak po "příchodu" knihtisku se staly Benátky tiskařskou velmocí, a tím i městem velmi prospěšným pro humanistické hnutí. V tomto přístavním městě bylo více tiskáren a vydalo se více knih, než ve zbývajících městech Itálie dohromady. Jako příklad lze uvést tisk knihy *Zuřivý Roland*, která měla v Itálii 213 vydání a z toho v Benátkách se jich tisklo 191.[50]

Velké množství tiskáren nebylo na škodu kvalitě produktů, a tak se z benátských dominant staly brzy tiskárny známé po celém světě. Mezi nejznámější vydavatele té doby patří například humanisté Aldo Manuzio a Francesco Marcolini.[51]

Manuziova tiskárna byla tou, která jako první na konci patnáctého století a na počátku šestnáctého vytiskla a vydala poprvé spisy Aristotela a Platóna.[52]

A jeho tiskárna také byla jedna z těch hlavních, kterým za svůj úspěch a šíření myšlenek vděčí jeden z největších humanistů, Erasmus Rotterdamský.[53]

Počátkem šestnáctého století se již udává téměř 200 měst, ve kterých byl knihtisk.[54]

1.6 Reformace

Humanismus je taktéž úzce spojen s kořeny reformace. Zajímavé na tomto poutu je, že ač reformace uznává humanismus, tak mnozí humanisté s reformací nesouhlasili.[55]

---

[48] SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987., s. 37
[49] MACKENNEY, Richard. *Evropa šestnáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-469-4., s.147
[50] *Dějiny světa : v deseti svazcích. Svazek IV. 4. díl*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961., s. 134
[51] Tamtéž, s. 134
[52] Tamtéž, s. 140
[53] MACKENNEY, Richard. *Evropa šestnáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-469-4., s. 147
[54] Tamtéž, s. 147
[55] ŠTVERÁK, Vladimír. Stručné dějiny pedagogiky. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988., s. 72

A také ne všichni se snažili humanismus od reformace oddělit. Našli se i tací, kteří se snažili obě hnutí smířit a opět spojit. Patřil mezi ně nejen německý humanista Filip Melanchthon, ale i Erasmus Rotterdamský či pro nás velmi známý Jan Amos Komenský.[56]

V dnešní době již nelze tato dvě hnutí jednoduše oddělit. V obou případech mají stejný názor na scholastiku, kterou zavrhují a zároveň se reformace i humanismus shodují v názoru na to, jakou úlohu má stát a jakou církev.[57]

Církev si mnohé z toho nenechala líbit a reformační snahy si pečlivě hlídala. Na Tridentském koncilu, který proběhl v letech 1545 až 1563 nechali církevní představitelé sestavit protireformační program, kterým se snažili reformaci potlačit.[58]

Přitom se ale nedá říct, že by humanisté byli proti církvi celkově. Velké množství z nich vystupovalo jako zbožní křesťané. Dokonce mnozí z těch největších myslitelů, jakými byli Bruni, Feltre nebo Vergerio. Snažili se pouze o návrat k tradičním křesťanským názorům. [59]

Co však bylo překážkou krom využívání církevního postavení? Pro Erasma Rotterdamského to byla zrada evangelického učení. Církev opustila tuto svou podstatu a "zlatou prostotu". Začala se více věnovat uctívání světců a relikvií, což Erasma pobuřovalo. [60]

Ve své *Chvále bláznovství* se vysmíval mocenským strukturám církve, ale nestál o reformaci v takové podobě, v jaké nakonec skončila. Spíše než v rozdělení církve, doufal v její reformní jednotu.[61]

Dá se tak říci, že Rotterdamský nebyl velkým zastáncem reformace a spíše stál na straně katolické církve, i přesto, že mnohé jeho práce, názory či projevy se zdály býti základním materiálem pro další pokračování Martina Luthera při sestavování reformačních myšlenek.[62]

---

[56] SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987., s. 38
[57] ŠTVERÁK, Vladimír. Stručné dějiny pedagogiky. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988., s. 72
[58] *Dějiny středověku.* 2. díl. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy Světové dějiny., s. 201
[59] DAWSON, Christopher. *Rozdělení nebo reforma západního křesťanství.* Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-243-8., s.49
[60] Tamtéž, s. 57
[61] MACKENNEY, Richard. *Evropa šestnáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-469-4., s.135
[62] DAWSON, Christopher. *Rozdělení nebo reforma západního křesťanství.* Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-243-8., s.57-58

1.7 Reformační dopad na české země

Reformační boje v německých zemích měly vliv i na země české. Především tedy na zde žijící německé obyvatele. Velmi záhy po začátku reformace u západních sousedů byli i čeští obyvatelé sousedící se Saskem do reformace zataženi. Postupně se reformní myšlenky dostávaly do Čech stále hlouběji. Nakonec, i díky neustálému obchodnímu styku s německou zemí, zasáhla reformace i Slezsko a Moravu.[63]

Dokud se však jednalo pouze o vliv reformních myšlenek, nebyly osudy obyvatel českých zemí nejšťastnější. Výjimkou nebyly církevní soudy ani kacířské hranice. Až po dosažení většího vlivu u Martina Luthera i za hranicemi státu německého, se tato situace zlepšila.[64]

Pokud však mluvíme o silném dopadu Lutherova učení na německé obyvatelstvo, u nás byla reakce značně mírnější. Na lipské disputaci vyjádřil Luther svou podporu českému reformátorovi Janu Husovi, ale i tak si český lid držel od luteránství odstup. Šlechtě dosavadní církevní situace vyhovovala. Dokud tedy nemělo luteránství ekonomické a politické stimuly, které by lidem vyhovovaly, zůstávali věrni církvi podobojí. [65]

V Čechách a na Moravě se o vlivu německé reformace mluví jako o "umírněném křídlu", které mělo za následek oproti německým zemím pouze hlubokou restrukturalizaci společnosti.[66]

Avšak vystoupení Martina Luthera napomohlo odvaze husitské církve, která se sto let po vystoupení Jana Husa opět vracela zpět k počátkům a ustupovala ze svých zásad. Německý reformátor husitům dodal novou sílu. Chtěli se znovu navrátit k počátkům Husova snažení.[67]

---

[63] HRUBÝ, František. *Reformace v oblasti německé a severské*. In BIDLO, Jaroslav, Josef ŠUSTA, Julius GLÜCKLICH, et al. *Dějiny lidstva od pravěku k dnešku*. Díl pátý, V branách nového věku : (1450-1650). V Praze: Melantrich, 1938., s. 298

[64] Tamtéž, s. 299

[65] SVOBODA, Jiří. *Luther a česká reformační tradice*. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 1985. Roč. 34, č.B32., s. 76

[66] Tamtéž, s. 78

[67] HRUBÝ, František. *Reformace v oblasti německé a severské*. In BIDLO, Jaroslav, Josef ŠUSTA, Julius GLÜCKLICH, et al. *Dějiny lidstva od pravěku k dnešku*. Díl pátý, V branách nového věku : (1450-1650). V Praze: Melantrich, 1938., s. 299

Snaha o změnu v duchu Martina Luthera přišla až ve třicátých letech šestnáctého století. V té době vzniká novoutrakvistické hnutí, které se bouří proti habsburské snaze o rekatolizaci země.[68]

Martin Luther měl vliv i na další nekatolické náboženské společenství, a tím byla Jednota bratrská.[69]

[68] SVOBODA, Jiří. *Luther a česká reformační tradice*. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 1985. Roč. 34, č.B32., s. 76

[69] HRUBÝ, František. *Reformace v oblasti německé a severské*. In BIDLO, Jaroslav, Josef ŠUSTA, Julius GLÜCKLICH, et al. *Dějiny lidstva od pravěku k dnešku*. Díl pátý, V branách nového věku : (1450-1650). V Praze: Melantrich, 1938., s. 300

2. Jednota bratrská

Za dob studií se Jan Blahoslav setkal s humanismem a nechal se jím do určité míry ovlivnit. Ale po celý svůj život na sebe nechával působit především Jednotu bratrskou a její zásady.

Kořeny Jednoty bratrské se nacházejí v době husitské reformace. Ta se snažila o návrat k prvotní církvi a ke slovu Písma. Jednota se rozhodla pokračovat v úmyslu, který se v husitství zastavil daleko před svým cílem.[70]

U jejích počátků byli dva duchovní otcové, dva učitelé, kteří si byli v mnohém nepodobni. Jednota se však odpoutala od obou, jelikož se držela základní myšlenky husitství, a tím bylo vnímání Písma jako svého hlavního učitele. Tito dva muži na počátku Jednoty bratrské byli Jan Rokycana a Petr Chelčický.[71]

Jan Rokycana, narozen po roce 1390, byl velkým příznivcem kázání Jana Husa a knězem s úctou pro Husova následovníka Jakoubka ze Stříbra. Od roku 1429 stál v čele kněží pražské strany a dokázal učinit husitskou církev skoro nezávislou na papeži. Nebyl samostatným myslitelem, ale pravdu křesťanství hledal v Písmu. Uznával sedm svátostí a při Večeři Páně vždy pil z kalichu, bez něhož tato svátost nebyla pro Rokycanu úplnou.[72]

Již za jeho doby se ale církev dostává jinam, než jaké byly původní husitské plány. Možná vlivem renesance, její uvolněností, mají lidé pocit, že husitské touhy jsou poutem.[73]

V takovéto etapě husitství se Jan Rokycana snaží jakožto arcibiskup o nápravu církve, ale chápe církev jako společenství, které může mít své dobré, avšak i špatné stránky. A tak se po nějaké době setkává s kazatelem z Chelčic, Petrem.[74]

Petr Chelčický, laický kazatel, se narodil nejspíše roku 1380. Byl velmi ráznou osobností reformace v českých zemích, což ho postupem času dostalo nejen mimo všechny směry husitství, ale i od vůdčích osobností této církve. Ještě než se odtrhl od přímého husitství, setkával se osobně s Husem, Jakoubkem, ale i Rokycanou. Boha vnímal Chelčický jako vládce nad člověkem i celým světem. Bible pro něho byla jediným zdrojem pravdy. Za tímto by měla jít i celá církev, měla by následovat boha a Písmo.[75]

---

[70] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 7
[71] Tamtéž, s. 22
[72] Tamtéž, s. 22-24
[73] Tamtéž, s. 25
[74] Tamtéž, s. 28
[75] Tamtéž, s. 28-29

Chelčického ideje měly své posluchače. Stejně jako jeho snahy o nápravu husitské církve. Proto se do Chelčic začali sjíždět lidé, kteří byli plni touhy po společenství, kde by všichni navzájem sloužili víře a křesťanskému životu. Kolem Petra Chelčického se tak utvořila skupinka ne mnoha lidí. Takzvaná jednota Bratří chelčických.[76]

Tato skupina Bratří se nechtěla připojit k stávajícím husitským skupinám, jelikož u každé shledávali nedostatek, který se příčil křesťanskému vyznání. A tak se z nich postupem času stalo společenství volné, které mělo své zastoupení na Moravě i ve Slezsku, ve větších i v menších skupinkách. K tomu, aby se tato seskupení Bratří a Sester mohla spojit, dopomohl vůdcovsky i organizačně nadaný Řehoř.[77]

Řehoř byl vskutku aktivním člověkem a skupinky Bratrů a Sester seskupoval sám a osobně. Jeho horlivost pro život ve službě bohu mu pomáhala shromažďovat lidi k jeho kruhu a vytvořit tak jedno společenství. Osobně chodil od skupiny ke skupině a od jednotlivce k jednotlivci a seskupoval je dohromady.[78]

Jedna ze skupinek nalezla útočiště daleko od Chelčič, blízko města Žamberk. Ves, ve které se Bratři setkávali, se jmenovala Kunvald. Díky odlehlosti místa zde nejspíše Bratři nacházeli potřebný klid. Byli daleko od pokušení a hříšného světa a mohli tak plně žít prostým životem. Díky Rokycanově přímluvě u krále, v té době Jiřího z Poděbrad, se mohla skupinka v Kunvaldu usadit a žít zde podle svých představ a křesťanského přesvědčení.[79]

Toto osídlení Kunvaldu, a tím také vznik prvního bratrského sboru, se datuje ke konci roku 1457 či do roku 1458.[80]

Jako svého pastýře si zvolili Bratři žamberského faráře podobojí, který naplňoval jejich představy. S tímto knězem Michalem pak dále četli spisy Petra Chelčického a tvořili *jednotu*, což byl výraz v té době používaný pro jakákoliv světská či duchovní sdružení.[81]

Bratři nadále, v duchu prvních husitů, brali velmi vážně boží slovo a uznávali hodnotu Večeře Páně. Rozhodli se také vzdát všech spekulativních spisů ohledně těchto problematik. Udržet si biblické učení bez mnoha lidských výkladů, to bylo pravidlo, které se v Jednotě bratrské udrželo již navždy jako základní pravidlo věrouky. Podobně

[76] Tamtéž, s. 34-35
[77] Tamtéž, s. 36
[78] Tamtéž, s. 36-37
[79] Tamtéž, s. 37
[80] Tamtéž, s. 37
[81] Tamtéž, s. 37

smýšlejících skupinek, které se hlásily k Bratřím, pak bylo po celé zemi několik, například v Klatovech, Novém Městě nad Metují nebo v Praze.[82]

První náznak snahy po spojení všech stejně smýšlejících přívrženců Bratří je zaznamenán v roce 1460. Ale stále trvající pouta s husitskými kněžími tuto snahu překazila a k Jednotě se přidalo jen několik málo jednotlivců.[83]

Avšak v době vzniku Jednoty, se snažil český král Jiří přiblížit papeži, což mělo za následek negativní pohled na Bratry. Vzhledem k jejich odmítání transsubstancie, Řehořově snaze o spasení duší tím, že se přidají k Jednotě, a to včetně bývalých členů heretických hnutí, a dalším stížnostem, které králi na Jednotu bratrskou přicházely, nemohl Jiří nadále tuto situaci přecházet a musel jednat, A tak bylo uvězněno mnoho Bratří, ačkoliv se většina z nich rozhodla raději přestěhovat a ukrývat.[84]

V této historické události se vůdčí osobnosti Jednoty ozývají v další centrální zásadě Bratří a to, že světská moc nemá zasahovat do duchovních záležitostí. Nutit k víře je proti myšlence evangelia. Jednota bratrská tak dále odolává nátlakům, a dokonce vzhledem k téměř mučednickému životu mnoha svých členů, získává členy nové.[85]

Pronásledování však postupně sláblo, Bratři shledávali, že mají více členů po celých Čechách a Moravě, než si prve mysleli, a ve své víře se i díky špatným zkušenostem se světskou mocí zocelili a vnitřně upevnili.[86]

Roku 1464 sepsala Jednota *Spísek starých Bratří*, v kterém vlastně sepisuje své vlastní základy věrouky. Stručně, ale přeci výstižně, zde bratrský spolek poukazuje především na tři základní věci, které vedle Písma a svátostí jsou nejdůležitějšími v jejich životech. Těmito třemi věcmi jsou víra, láska a naděje. Celý spisek pak ukazuje život v řádu, kdy se členové zavazují žít v ctnostném a pokorném stylu života. Navzájem si také slibují vzdělávat se. A pokud by bylo třeba, budou ostatní členy napomínat a zároveň budou ochotni napomenutí z úst někoho jiného přijmout. Kdo by těchto zásad života Jednoty nedodržoval, ten by byl odloučen od svátostí, v nejpřísnějším případě pak dokonce vyloučen ze sboru.[87]

I přes všechny svoje vlastní zásady, byli stále Bratři spojeni s husitskou církví a častěji si tak pokládali otázku, zda je toto společné existování možné. Jednotě se nelíbil

[82] Tamtéž, s. 38-39
[83] Tamtéž, s. 39
[84] Tamtéž, s. 40-41
[85] Tamtéž, s. 41
[86] Tamtéž, s. 42
[87] Tamtéž, s. 42-43

husitský příklon k Římu, ač byli husité stále proti němu, spory mezi kněžími husitskými i bratrskými, či přehnaně volný život husitských duchovních.[88]

K odloučení se Bratři odhodlali roku 1467. Tehdy se v počtu šedesáti lidí sešli ve Lhotce u Rychnova, aby si nejdříve zvolili dvacítku starších a následně i své vlastní kněží. Za kněze zde byli zvoleni muži mravně vyspělí a bezúhonní a také laičtí, což později vyvolalo určité pochybnosti. Ale i těmto mužům bylo následně poskytnuto svěcení. To vše bez účasti Říma.[89]

A tak Jednota bratrská dokončila své organizační odloučení a potvrdila svou samostatnost v církevním světě.[90]

Svým skutkem svépomocného svěcení nových kněží si Bratří znepřátelili mnoho lidí. A ač se snažili o vysvětlení svého činu, ani u svého duchovního otce Rokycany nenalezli pochopení a i on se později proti nim obrátil a varoval fary před "těmito odštěpenci". Podle Rokycany jsou to lidé, kteří nerespektují svátosti. Bohužel pro Jednotu, i král Jiří se přiklání k těmto názorům a Bratřím tak začíná další období pronásledování, zatýkání, věznění a v některých případech i mučení.[91]

Až v roce 1471 dočkala se Jednota další úlevy, a to po smrti Rokacany i krále Jiřího. Ač vdova po králi Johana nebyla přízniva Jednotě, páni, kteří se jí zastávali, měli na svých panstvích větší vliv a Bratří tak mohli opět po nějakou dobu žít v poklidu. Nástupce Jiřího, Vladislav Jagellonský, byl sice katolík, avšak zachovával kompaktáta a navíc při korunovaci vyhlásil amnestii, čímž osvobodil mnoho členů Jednoty bratrské.[92]

Za vlády Ludvíka se zvyšuje moc šlechty, a tím také naděje na volnost Jednoty. Šlechta sama se mohla rozhodnout, která z církví bude v jejím panství uznána a tím se Bratři dostávají do svobodných území a mohou se volně rozšiřovat a především usazovat. Historici odhadují počet Bratří v roce 1480 až na dva tisíce.[93]

S počtem však vzrůstaly i další komplikace fungování Jednoty. Kvůli svým zásadám odmítali Bratři vykonávat mnoho obecních funkcí. Na vesnici se jim dařilo tato nařízení přecházet, vrchnost a sousedé mnohdy projevili dobrou vůli. Avšak s rozmachem obsazení měst vznikalo mnoho dalších povinností a byla zde i větší možnost obecních

[88] Tamtéž, s. 45
[89] Tamtéž, s. 48-50
[90] Tamtéž,. s. 50
[91] Tamtéž, s. 51-52
[92] Tamtéž, s. 53
[93] Tamtéž, s. 54

soudů, které mohly skončit až trestem smrti. Bratrská společnost se tak potýkala s otázkou, zda přece jen nevykonávat úřad konšela, rychtáře, či jak se bránit proti branné povinnosti.[94]

V takových případech se členové Jednoty obraceli na *Úzkou radu*, která jim měla pomoci se správným rozhodnutím. Rada se dlouhou dobu snažila udržet si záporný vztah k světské moci. Ale tlak zvenčí byl velký a nutnost brát na sebe městské úřady se navyšovala. Navíc se zde zrodila nová myšlenka, a to, zda by zastoupení Jednoty v městské radě přece jen nepřineslo užitek. Bratři by tak mohliprosadit mnoho dobrého a spravedlivého.[95]

Roku 1490 se konal v Brandýse nad Orlicí sněm, kterého se účastnili všichni jáhni, kněží i soudci, rozhodující během hlasování o vhodnosti zapojení se Bratří do světských úřadů. A tak bylo rozhodnuto, ať už z bohosloveckých důvodů nebo z důvodu tlaku okolí. Jednota bratrská měla mít kladný vztah k této moci světské, ale s výhradou, že členové Jednoty si mají uvědomovat nebezpečí takovýchto funkcí a mají je připouštět pouze v případě, že není jiné možnosti.[96]

Ani toto usnesení nebylo však konečné. Odpor některých Bratří, podpořen i několika členy Rady, měl za následek anulování brandýského hlasování a Jednota se měla opět vrátit ke svým starším zásadám.[97]

Protože však byla tato otázka tíživá pro mnoho Bratří, snahy najít odpověď neustávaly a roku 1494 se konal další sněm, tentokráte v Rychnově, který opět uznal brandýské usnesení. Toto rozhodnutí bylo podpořeno i myšlenkou, že světská moc je taktéž božím rozhodnutím, a tak i křesťan ji může užívat.[98]

Tyto události měly důsledek ve velkém přeobsazení vyšších funkcí a postů v Radě Jednoty.[99]

V té době se dostal do vedení společenství Bratr Lukáš. Po roce 1494 byl stále zřetelnější jeho vliv na celou Jednotu. Za jeho vedení se dostali Bratři více do měst a mezi šlechtu. Velkým a silným sídlem se stává Mladá Boleslav a slavným rodem, který nad Bratřími drží ochrannou ruku, je rod Krajířů. Samotný Lukáš byl především teologem a

[94] Tamtéž, s. 70-71
[95] Tamtéž, s. 71-72
[96] Tamtéž, s. 72-73
[97] Tamtéž, s. 73
[98] Tamtéž, s. 74
[99] Tamtéž, s. 75

bohoslovecké zásady předával do života Jednoty. Vedl Bratry k lepšímu vnitřnímu ujasnění a dokonalejšímu řádu.[100]

Takovýto řád se měl upevnit i v otázce Rady. Kromě záležitostí okolo světské moci, začali Bratří řešit i věci ohledně moci církve. Hlavní moc má přece bůh. Lidé mají vliv jen v rámci druhého stupně, tedy takový, který je jim bohem svěřen a oni ho vykonávají jako služebníci.[101]

Roku 1500, po smrti svého biskupa, pod kterým byli všichni ostatní, se Jednota rozhodla, že již nebude moc svěřena jediné osobě, a tak na místo obsadili čtyři noví biskupi, mezi nimi byl také Lukáš. Ti všichni měli stejnou moc a své povinnosti si rozdělili podle oblastí. Dva biskupové se starali o české sbory a dva o sbory moravské.[102]

Pokud se v roce 1480 odhadoval počet Bratří na dva tisíce, v roce 1500 jich bylo podle odhadů odpůrců až sto tisíc. Ale odhad to byl hodně přehnaný, nejspíše aby ukázali na nebezpečí, jaké lidem od Jednoty hrozí. Přesný počet členů společenství není znám, ale historikové se baví o asi deseti tisících.[103]

Na přelomu století měla Jednota bratrská stále dostatek nepřátel. Mnozí z nich se s členy a jejich učením ani nesetkali, ale nepřátelství mezi lidmi bylo tak silné, že některým stačila jen slova šířená českou zemí. Mnoho odpůrců bylo i mezi šlechtou, dokonce i manželka krále Vladislava, Anna de Foix-Candale.[104]

Situace zvážněla již vysláním papežského inkvizitora. Ten na disputaci s vyslanci Bratří vystoupil s informacemi o tom, jak Jednota přijímá do svých úst ďábla v podobě mouchy. Na tuto situaci zareagovala Jednota se ctí a úspěchem. Záhy ale přišel těžší soupeř v podobě krále, který na popud šlechticů vyhlásil roku 1503 nutné vyhledávání a trestání kacířů. Kněží Jednoty měli být upalováni, pokud neodvolají svá učení. Ostatní členové společenství měli být vyhnáni z měst. Celá země byla vyzývána ke kázání proti Bratřím. Toto nařízení se později změnilo v mírnější verzi, která však nebyla pro Jednotu stále ničím příjemným. Veřejná shromáždění Jednoty byla zakázána a zástupci Bratří měli být vyslýcháni.[105]

---

[100] Tamtéž, s. 78
[101] Tamtéž, s. 81
[102] Tamtéž, s. 85
[103] Tamtéž, s. 100
[104] Tamtéž, s. 101
[105] Tamtéž, s. 103

Naštěstí Jednotě nadále poskytovali útočiště někteří z pánů, u nichž v panství Bratři sídlili, a tak jim dopomáhali k ochraně alespoň proti nejhoršímu.[106]

Další ohrožení přišlo roku 1507, kdy byl královým jménem vydán edikt přímo proti Jednotě bratrské. Podle Albrechta z Kolovrat, který tento edikt vydal, jsou Bratři viněni z bludů a rouhání. Bratři se měli dostavit do Prahy k napravení, jinak by jim hrozilo zacházení jako s kacíři, tedy vyhnání ze země. Přes protesty mnoha vlivných lidí, nabyly edikty roku 1508 zákonné moci. Opět se měli Bratři dostavit k nápravě, zároveň bylo zakázáno shromažďování, čtení bratrských spisů či jejich šíření, dokonce měly být tyto spisy spáleny, a kněží neměli již právo služby svátostí. Na Moravě se tyto mandáty neuplatňovaly, ale pro Čechy se jejich platnost nezměnila až do roku 1609.[107]

Úzká rada se proto uchýlila na Moravu, Lukáš však zůstával i nadále v Mladé Boleslavi.[108]

Na svou obranu sepsali Bratři *Apologia sacre scripture*, což byl obranný spis všech zásad jejich učení. Vydán byl 1511 v Norimberku výtiskem sta kusů. Tuto apologii již dříve napsal Lukáš a v dnešní době může být pokládána za první vyznání víry Jednoty bratrské.[109]

Úleva přišla roku 1516, kdy umřel král Vladislav, a páni si mohli sami vládnout na svém panství, i co se církevních věcí týkalo. O rok později Lukáš vybízí své svěřence, aby opět obnovili veřejné bohoslužby a věřili v ochranu boha. Daších dvacet let měli Bratři pokojné období.[110]

Zajímavostí je, že ač Lukáš dlouho velel Jednotě, až po všech těchto událostech, roku 1518, se stal oficiálně předsedou Úzké rady.[111]

Díky Apologii se o Jednotě dozvěděl více i Martin Luther. Přesto, že v jejich učení našel mnohé myšlenky podobné jeho, i tak je měl dlouhou dobu za bludaře a nebezpečnou sektu. Až při vlastním obrácení proti Římu se postavil za českou reformaci - od Jana Husa až po Jednotu bratrskou. Luther byl pak po svém vystoupení v Lipsku na dálku podporován jak husity, tak Bratřími, a to i přes přetrvávající neshody v některých zásadách (u Bratří především svoboda církve bez zasahování světské moci).[112]

---

[106] Tamtéž, s. 104
[107] Tamtéž, s. 105-107
[108] Tamtéž, s. 108
[109] Tamtéž, s. 111
[110] Tamtéž, s. 112
[111] Tamtéž, s. 113
[112] Tamtéž, s. 119-121

Jednota si s Lutherem vyměnila mnoho dopisů, během nichž diskutovali o otázkách víry. Martin Luther tak postupně změnil svůj názor a již přistupoval k Bratřím s úctou. Hlava Jednoty, Bratr Lukáš, si však naopak v mnoha otázkách ponechával vůči Lutherovi negativní stanovisko.[113]

Roku 1528 Bratr Lukáš, jakožto vedoucí představitel Jednoty, zemřel. Jeho poslední čin bylo veřejné vysvěcení šesti jáhnů. Což byla událost, která se do té doby veřejně nikdy neudála.[114]

Jeden z jeho nástupců byl i Jan Augusta, další výrazná osobnost Jednoty. Augusta se narodil roku 1500 a původně se hlásil k husitům. Po vstupu k Bratřím se stále snažil o očištění husitské církve, ke kterému mělo dojít i za pomocí spojení obou církví.[115]

Chudoba byla pro Jednotu důležitým faktorem v životě křesťana. Proto byli páni v Jednotě spíše trpěnými členy než přímo vítanými. Ještě před svou smrtí jim Lukáš vyčetl jejich pýchu, světské myšlení i tvrdost k poddaným, a vždy upřednostňoval chudé před bohatými. Rok 1530 přinesl v těchto věcech změnu. Toho roku se uskutečnil ve sboru v Mladé Boleslavi společný křest několika pánů. Tento akt měl ukázat jejich neskrývanou účast v Jednotě, což bylo uskutečněno nejspíše pod vlivem saské reformace. Bratři získávají mocné stoupence ve svých řadách, kteří mají velký vliv na politiku země. Připomeňme si, že v platnosti byly stále mandáty, které stavěly Jednotu mimo zákon.[116]

Jednota nyní staví pány na stejnou rovinu jako poddané, a tak je nařízeno pánům nezískávat nic na jejich úkor. V případě soudních sporů mají jednat s oběma stranami jako se sobě rovnými. Především mají brát v potaz, že tyto spory již patří před domácí soud Jednoty. V těchto událostech se projevil Augusta jako Starší, který nepřipouští pochybnosti o tom, kdo má v Jednotě vedoucí postavení.[117]

Jan Augusta zahájil v Jednotě čilý styk s evangelickou veřejností mimo české země. Bratři o sobě dávají vědět, vyhledávají vůdčí bohoslovecké osobnosti, posílají své mládence do zahraničí. V té době dává o sobě vědět ale i král Ferdinand I., který již nechtěl stát stranou v otázkách nejen politických, ale ani církevních.[118]

---

[113] Tamtéž, s. 124-125
[114] Tamtéž, s. 131
[115] Tamtéž, s. 136-137
[116] Tamtéž, s. 140-141
[117] Tamtéž, s. 143
[118] Tamtéž, s. 143-144

Ferdinand neměl pochopení pro českou minulost ani husitskou náboženskou tradici. O to více, že mu samostatně fungující církevní společenství bránila v cestě k upevňování moci.[119]

První kroky podnikal na jednotlivých místech. 1531 zakázal využití opuštěného chrámu v Brandýse nad Labem pro bratrské účely, 1535 vypověděl na popud některých pánů Bratry z Domažlic, Klatov a Vodňan, bez právních řízení uvěznil některé stoupence Jednoty.[120]

Na svoji obhajobu sepsala Jednota *společné vyznání*, které předložila králi ve Vídni v listopadu 1535. Poukazují zde na svoji víru v Písmo, nutnost dobrých skutků, kázání Kristova slova jakožto hlavní znak církve, Kristovu přítomnost při Večeři Páně duchovně nikoliv tělesně, a další své zásady víry. Toto vyznání bylo podáno urozenými členy Jednoty, kteří zde ukazují, co je jim předáváno skrze jejich duchovní správce. Podepsáno bylo dvanácti pány a třiatřiceti rytíři. Jednalo se o české pány, jelikož Morava stále zůstávala útiskem nedotčena.[121]

Král však spis odložil a Jednota nedosáhla žádných úlev ve svých útlacích. I tak přineslo společné vyznání Bratřím větší pozornost českého lidu a pro Jednotu bylo *vyznáním* až do konce její existence. Vydali jej roku 1536 a vždy na spis uváděli, že byl předložen českému a římskému králi.[122]

Boj s králem nebyl jediným bojem. Od roku 1540 se horšili i vztahy Bratří s církví podobojí. Jednotě bylo vyčítáno, že jejich kněží neslouží platně, a tak ani manželství uzavřená před nimi, nejsou platná. Odpovědí jim bylo slavné společné svěcení dvanácti kněží, které proběhlo v Mladé Boleslavi 1540. Augusta následně vydal kázání, v kterém obhajoval kněžství bratrské.[123]

Přese všechno se Jan Augusta stále snaží připojit Jednotu k církvi podobojí. Mělo k tomu dojít za pomoci Václava Mitmánka, bývalého člena Jednoty, který ji opustil s tím pocitem, že k němu Bratři nebyli upřímní. Odešel k podobojí a snažil se o jednotnou církev, založenou na husitských základních principech. Mitmánek chtěl reformovat českou církev do takové míry, že by církev podobojí měla vlastního biskupa. Bratři však byli zásadně proti spojení i následné závislosti na jiné církvi.[124]

---

[119] Tamtéž, s. 145
[120] Tamtéž, s. 152-153
[121] Tamtéž, s. 153-154
[122] Tamtéž, s. 155
[123] Tamtéž, s. 163-164
[124] Tamtéž, s. 167

Nejen Jednota byla proti, ale negativně se k tomuto stavěl i král, který Mitmánka vyhnal ze svých zemí. Mitmánek se sice vrátil, ale po prozrazení se jen těžko dostával z vězení, a proto raději až do své smrti následně zůstával v Polsku.[125]

Nejen podobojí mělo zkušenost s královou nevolí. I Jednota opět roku 1545 pocítila sílu krále při zavření jihočeských sborů.[126]

Král pokračoval zatčením Augusty a mladého kněze, které 1548 vylákal, zatkl a mučil vyslýcháním, po kterém je uvěznil. Téhož roku vyzval král Bratry i Sestry, aby se vzdali pikartství, nebo opustili jeho země. Tím zaniklo mnoho bratrských sborů, mnoho členů raději opravdu opustilo zemi a někteří se v naději jen formálně vzdali své církve.[127]

Zatčením Augusty byla Jednota ochuzena o svého aktivního a veřejně uznávaného člena. Jejich neprávnost jim byla stále hruběji připomínána.[128]

Úzká rada přijímala tyto situace jako boží záměr a roku 1551 vyzvala kněží ke kajícnosti a snaze zjistit příčiny pro tyto zkoušky. 1553 vytiskla rada po zjištěných nedostatcích svých obcí spisek *Napomenutí stálé ke všechněm věrným* jako připomínku nutné nápravy.[129]

Mnoho těžkých situací týkalo se pouze českých zemí, sbory na Moravě mohly nadále provozovat svou práci. Právě z tohoto důvodu se schůze Úzké rady konaly v moravských sborech, na Moravě se tiskly bratrské knihy, a z roku 1556 pochází i doklady o moravských veřejných bohoslužbách.[130]

Vzhledem k uvěznění Augusty (vysvobození se konalo až roku 1564) a vyhnanství dalších Starších, zaobírali se Bratři otázkou po vedení Jednoty. Spolustarší stárli a umírali a už sedm let Jednota neobnovila své volby. 1550 byla svolána schůze starších a učiněno několik opatření. Moc jurisdikční byla předána a počet spolustarších byl rozšířen na třináct. Od roku 1553 nebyla jistota, zda Augusta stále žije, a tak byla vykonána volba biskupů. Biskupy se toho roku stali Bratři Černý a Červenka. Ale ani jeden neměl takovou autoritu jako Augusta, a tak byla Jednota nakonec řízena celým sborem Starších. Ale ani dva biskupové nestačili na svou práci a roku 1557 byli zvoleni noví kněží, mezi nimi i Jan Blahoslav.[131]

---

[125] Tamtéž, s. 169
[126] Tamtéž, s. 170
[127] Tamtéž, s. 184-185
[128] Tamtéž, s. 186
[129] Tamtéž, s. 187-188
[130] Tamtéž, s. 189
[131] Tamtéž, s. 205-213

3. Životopis Jana Blahoslava

Jan Blahoslav odmala vyrůstal v Jednotě bratrské a po celý svůj život se pohyboval v jejím rámci. V mnoha případech zmiňoval, že náboženství mimo Jednotu je méněcenné a pro něho nepřijatelné.[132]

Pro Jana Blahoslava bylo náboženství středem životního zájmu. Snažil se co nejvíce lidem náboženství přiblížit. Využíval k tomu více způsobů, ale tím nejvíce viditelným byla dokonalá ukázka jeho vlastního náboženského života.[133]

Žil v souladu s Jednotou od narození až do své smrti. Taktéž Jednota v mnohém ovlivnila jeho zbožnost a formovala teologické názory.[134]

Již ve 28 letech jeho života bylo vidět, že měl ustálené názory a setkáváme se v Blahoslavovi již se zralou osobností. Díky mnoha studijním i pracovním cestám se seznamoval s reformačními myšlenkami a i přes své mládí byl schopen si na ně udělat svůj vlastní názor. Neopakoval slepě myšlenky Jednoty či jiných náboženských směrů. Měl své vlastní, které po celý život předával dál.[135]

O všech těchto skutečnostech se můžeme přesvědčit i díky dílu z roku 1551, ve kterém Jan Blahoslav přibližuje svůj rozhovor s novoutrakvistickým knězem Benešem Optátem, a ve kterém oba nadšeně diskutují o všech možných otázkách víry z jejich vlastního hlediska, z hlediska reformních myslitelů i z hlediska již zavedených církevních zvyklostí.[136]

Jan Blahoslav si byl zcela plně vědom toho, že náboženství není jen o vnějších formách, ale především o tom, co má člověk v nitru. Ve víře mu nešlo o striktní dodržování předepsaného, ale o opravdovost, kterou v člověku vede boží ruka.[137]

Jak se ale Jan Blahoslav k této své osobnosti dopracoval? Co vše ve svém životě musel zažít a poznat? Co mu dopomohlo dozrát v tak vyspělou osobnost?

---

[132] HREJSA, Ferdinand. *Náboženské stanovisko B. Jana Blahoslava*. In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 50
[133] Tamtéž, s. 50
[134] BROWN, Marshall. *Jan Blahoslav: humanista, filolog, muzikolog, Boží muž*. Praha: Návrat domů, c2010. ISBN 978-80-7255-224-5., s. 8
[135] HREJSA, Ferdinand. *Náboženské stanovisko B. Jana Blahoslava*. In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 50
[136] Tamtéž, s. 51
[137] Tamtéž, s. 54

Přerov na Moravě, jedno z tehdejších významných bratrským měst, se v pátek dne 20. února 1523 dočkalo nového přírůstku do řad svých obyvatel. Matce Kateřině a otci Blažkovi se toho dne narodil syn Jan.[138]

Otec byl zámožným měšťanem a přívržencem Jednoty bratrské. Matka Kateřina, rozená Bezperová, náležela také k Jednotě. O náklonnosti celé rodiny k tomuto společenství dosvědčuje i vysvěcení Janova mladšího bratra, Martina Abadona, na kněze. Také strýc z matčiny strany se věnoval Jednotě a svému synovci poskytoval informace o historii tohoto společenství.[139]

O Janovo první vzdělání se postarala rodina v domácím prostředí. Není dochována žádná zmínka o navštěvování veřejné školy. Pokud do ní tedy chodil, nevíme o tom. Ale ani sám Blahoslav se o takové skutečnosti nikde nezmiňuje, a to na své učitele nezapomíná a vzpomíná na ně i po mnoha letech. Prvním učitelem mimo domov, na kterého takto vzpomíná, a dokonce s láskou a uznáním, je Jan Wolf.[140]

Jan Wolf byl veřejně uznávanou osobou města Přerova jakožto správce církve a také přerovské školy. [141]

V sedmnácti letech změnil Jan své vzdělávací prostředí a dostal se k dalšímu bratrskému biskupovi pod jeho ochranná křídla. Bratr Wolf odvezl mladého Jana do Prostějova, aby nastoupil u správce místního sboru Martina Michalce jako čeledín, tedy Michalcův pomocník a učeň.[142]

U Michalce zůstal Jan Blahoslav jako čeledín až do jeho smrti v roce 1547. Nepobýval však v Prostějově celých sedm let v kuse. Během této doby začaly jeho studentské cesty a Blahoslav se dostal i na vzdálenější a zahraniční školy. Byl jedním z těch, kteří měli štěstí na vyšší než jen základní vzdělání. Tato možnost studia ovlivnila i další vývoj jeho životního směřování.[143]

---

[138] CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 7
[139] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 178
[140] CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 8
[141] BROWN, Marshall. *Jan Blahoslav: humanista, filolog, muzikolog, Boží muž*. Praha: Návrat domů, c2010. ISBN 978-80-7255-224-5., s. 8
[142] CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 8
[143] Tamtéž, s. 9

První studijní zastávkou se stal Goldberg ve Slezsku.[144] Zde se stal roku 1543 žákem u Valentina Trotzendorfena (vlastním jménem Friedland), který zde zřídil a následně spravoval latinskou školu.[145]

Trotzendorf byl významným učitelem své doby, který se přátelil s takovými osobnostmi, jakými byl Filip Melanchthon, významný německý školský reformátor 16. století.[146]

V Trotzendorfově škole se Jan Blahoslav setkává s duchem humanismu. Vyučovalo se zde stylem "modelové školy", která v té době splňovala nejvyšší požadavky humanistického školství. Dvacetiletý Blahoslav se zapojuje plně do výuky, která v jeho případě představovala především asistenci vyučujícímu. Starší chlapci zde pomáhali učitelům, s kterými je, i díky těmto povinnostem, spojovalo přátelství. Latinský a řecký jazyk byl v tomto školském zařízení samozřejmostí, opět v duchu humanismu.[147]

Právě díky škole v Goldbergu si Jan Blahoslav osvojil velmi dobře schopnost latiny, kterou následně používal v mnoha svých spisech.[148]

Klasická latina se mu stala druhým jazykem. Oblíbil si ji natolik, že ji využíval i uprostřed vět českých, aby jim dodal lepší zabarvení, nebo pokud chtěl použít vhodnější a lépe vystihující výraz.[149]

Díky vzdělání v řeckém jazyce se mohl později plně věnovat jednomu ze svých největších děl, překladu Nového zákona z řečtiny do češtiny. Ať už latina, řečtina, či jiné složky vzdělání získané u Trotzendorfa, všímáme si u Blahoslava vysoké úrovně vzdělanosti, která se u něho projeví i v dalších směrech, než byla jen literární tvorba.[150]

Goldberg však nebyl jedinou studijní zastávkou v Blahoslavově životě. Již rok po svém příjezdu do Slezska byl mladý Jan poslán na univerzitu ve Wiitenbergu. Spolu s ním bylo vysláno i několik dalších bratrských mladíků, například Jan Rokyta či Adam Parix.[151]

---

[144] Dnešní Złotoryja v Polsku
[145] CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 9
[146] BROWN, Marshall. *Jan Blahoslav: humanista, filolog, muzikolog, Boží muž*. Praha: Návrat domů, c2010. ISBN 978-80-7255-224-5., s. 10
[147] Tamtéž, s. 10-11
[148] Tamtéž, s. 11
[149] Říčan, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 220-221
[150] BROWN, Marshall. *Jan Blahoslav: humanista, filolog, muzikolog, Boží muž*. Praha: Návrat domů, c2010. ISBN 978-80-7255-224-5., s. 11
[151] CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 9

O těchto wittenberských studií víme, že Blahoslav během nich navštěvoval přednášky Martina Luthera, na které vzpomínal ještě po několika letech ve svém díle *Gramatika česká.*[152]

Jan Blahoslav byl přítomen i na přednáškách již zmíněného humanisty Filipa Melanchthona, se kterým se však podle všeho přímo ve Wittenbergu během svého ročního pobytu neseznámil. Seznámili se až později, v roce 1556, kdy se Blahoslav vydal jako bratrský emisar na cestu do Magdenburgu. Pro Jana Blahoslava byla důležitá nejen samotná vzdělanost, ale především tato učenost vždy propojená se zbožností. A právě díky tomuto byl německý humanista pro něho vzorem a zdrojem inspirace v práci i literární tvorbě.[153]

Po zahraničních studiích, a také po smrti Michalce, přechází Jan Blahoslav jako čeledín k Matouši Strejcovi.[154]

A hned rok a půl na to k Janu Černému (známý také jako Nigrin) do Mladé Boleslavi, která byla hlavním sídlem Jednoty bratrské v Čechách. Bohužel již v té době platily mandáty krále Ferdinanda I., které byly postaveny přímo proti Bratřím. Proto bylo potřeba dostatečné podpory ze strany pána Arnošta Krajíře z Krajky, který měl mladoboleslavské Bratry pod svou ochranou.[155]

K Janu Černému choval Blahoslav po celý život hlubokou úctu. Vnímal ho jako člověka pobožného, který může jít mnohým příkladem svou pracovitostí a pílí, taktéž výmluvností, bedlivostí a horlivostí.[156]

Ale v Mladé Boleslavi nepobyl dlouho a odjel opět studovat do ciziny. Tentokrát bylo jeho cílem Prusko, konkrétně pak nová univerzita v Královci. Ani zde se však nezdržel delší čas, jelikož v Královci vypukl mor a bylo nutné se přesunout do nedalekého Doubravna. Zde Blahoslavovi i dalším studentům z Jednoty poskytl přístřeší Mach Sionský, který je později doprovodil na Moravu.[157]

---

[152] Tamtéž, s. 9
[153] BROWN, Marshall. *Jan Blahoslav: humanista, filolog, muzikolog, Boží muž*. Praha: Návrat domů, c2010. ISBN 978-80-7255-224-5., s. 11-12
[154] Tamtéž, s. 95
[155] CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 9
[156] URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům".* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 168
[157] CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 10

Cestování nebylo ale ani tentokrát u konce, jelikož byl Jan Blahoslav poslán do Basileje, aby zde získával vědomosti ve prospěch Jednoty. Tato mise mu otevřela dveře do mnoha obydlí tamních učenců, ale ani v Basileji se nezdržel dlouho. Tentokráte bylo na vině jeho vlastní zdraví, které ho donutilo po několika týdnech nemoci odjet z Basileje pryč.[158]

Není přesně známo, kde se zdržoval po svém vyléčení, ale předpokládá se pobyt v Čechách a následná cesta do Prostějova. V tomto moravském městě již nestudoval, ale několik týdnů vypomáhal, a to jako učitel na bratrské škole. Zde se seznamuje s Benešem Optátem, který je jedním z autorů české mluvnice z roku 1533. Díky jeho vlivu se Blahoslav rozhodl i pro napsání vlastní mluvnické knihy.[159]

Roku 1552 se Jan Blahoslav vrací za svým dřívějším učitelem a rádcem Černým. Do Mladé Boleslavi je pozván jakožto pomocník Černému při sepisování spisu o Jednotě bratrské *Akta Jednoty bratrské*.[160]

Akta Jednoty bratrské neboli *Acta Unitatis Fratrum* byla sepisována jako doklad o době pronásledování. Rozhodnutí o jejich sepsání padlo po roce 1547, kdy byla v Čechách ohrožena existence Jednoty bratrské. Jednalo se v první řadě o sběratelskou činnost, kterou Blahoslav později prováděl především pro své vlastní účely.[161]

Jan Černý začal asi v roce 1551 sbírat jednotlivé písemné dokumenty, které zaznamenávaly dobu pronásledování. Od roku 1553 tyto doklady započal Jan Blahoslav opisovat a sepisovat do jednotného spisu. Mnoho zpráv předával Černý i pouze ústně, a tak bylo na jeho mladším kolegovi, aby i toto zaznamenal do Akt.[162]

Blahoslav se pak na tomto spise podepsal i svojí vlastní iniciativou, kdy několik dílů pečlivě nadepsal a vtiskl jim tak svůj vlastní osobitý ráz. S přibývajícími povinnostmi však pečlivost upadala a od desátého svazku si dokonce Jan Blahoslav přibírá pomocníka Ondřeje Štefana. Ten po smrti Blahoslava přebírá některé jeho funkce, ve kterých mu po dobu jeho života byl dobrým pomocníkem.[163]

---

[158] Tamtéž, s. 10
[159] Tamtéž, s. 10-11
[160] Tamtéž, s. 11
[161] MOLNÁR, Amadeo. *Motivy Blahoslavova pohledu na dějiny*. In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972., s. 16
[162] BIDLO, Jaroslav. *Bratr Jan Blahoslav jako archivář a knihovník Jednoty bratrské*. In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 35
[163] Tamtéž, s. 35

Z pohledu českého dějepisectví je toto období Blahoslavova života důležité, jelikož právě díky Aktům mají dnešní historici povědomí o náboženských poměrech v druhé polovině patnáctého století a ve století šestnáctém. Písemné památky zaznamenané Janem Blahoslavem ukazují i velký význam samotné Jednoty bratrské v oblasti kultury a mravní výchovy.[164]

Vedle sbírky Akt sepisuje Jan Blahoslav na vlastní popud ještě jednu, která je podobná, ale věnuje se dějinám Jednoty bratrské před rokem 1547, tedy období ještě před těžkou dobou pronásledování.[165]

V Mladé Boleslavi se Blahoslav zdržel několik let, během kterých se stal nejdříve jáhnem a téhož roku, 1553, také knězem. Roku 1555 byla jeho spolupráce s Černým přerušena. Tohoto roku umřel Arnošt Krajíř, čímž mladoboleslavský bratrský sbor ztratil svého ochránce.[166]

Krajíř zanechal po sobě deset dětí, z toho čtyři syny, ale ani jeden neprokázal dostatečnou statečnost jako jejich otec. Po smrti Arnošta byli synové pozváni do Prahy, aby jim zemští úředníci připomněli protibratrské mandáty, a tudíž ohrožení jejich panství v Boleslavi, pokud u sebe Bratry nechají a nezavřou jejich sbor. Synové Arnošta Krajíře se nechali zastrašit a slíbili poslušnost.[167]

Sbor byl tedy na žádost krále zavřen a kněží hromadně prchali. V případě Jana Blahoslava se cesty ubíraly zpět k rodišti a mladý kněz se dostal opět na Moravu.[168]

Avšak ani zde neměl Jan Blahoslav chvilku k odpočinku a téhož roku byl již opět vyslán na zahraniční cestu. Byla to vlastně opakovaná cesta, kterou již jednou podnikl ještě před smrtí Arnošta Krajíře. V listopadu roku 1555 byl vyslán na stejné místo znovu. A to do Vídně. Byla to cesta diplomatického rázu, kterou nestačilo opakovat dvakrát, a proto v květnu a září roku 1557 vyráží do Vídně opět. Ve všech třech případech se jednalo o snahu získat si na svou stranu arciknížete Maximiliána, který byl znám svou náklonností k protestantismu. V případě Jednoty bratrské však Jan Blahoslav úspěšný nebyl.[169]

---

[164] Tamtéž, s. 34
[165] Tamtéž, s. 37
[166] CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 11
[167] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 192
[168] CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 11
[169] Tamtéž, s. 11

Blahoslav měl navázat kontakt s jeho vídeňským kazatelem Šebestiánem Pfauserem, který měl sympatie k luterství. Avšak Maximilián nemohl vzhledem ke vztahům vůči svému otci, který byl bratrský protivník, udělat pro Jednotu nic.[170]

Neúspěchy mladého humanistu nezastavily, a když nezískal na stranu Bratří Maximiliána, vydal se na cestu do Němec. Tentokráte se snahou o přízeň Flacia Illiryka. Ten byl v německých zemích znám jako zakladatel protestantského církevního dějepisu a magdenburský teolog.[171]

Flacius tvrdil, že Jednota je pouhou odnoží valdénských a až díky luteránství se dala na správnou cestu. S tímto tvrzením bratrští Starší nesouhlasili a chtěli uvést na pravou míru svůj husitský původ. Blahoslav napsal v latině stručnou historii Jednoty a Černý připsal list o původu Bratří jakožto církve navazující na husitskou tradici.[172]

Jan Blahoslav vedl s Flaciem rozhovor nejen o historii Bratří. Přiblížil mu i učení a řád Jednoty. I tak Flacia nepřesvědčil o samostatnosti Jednoty. Vyzval bratrskou církev, aby se připojila plně pod luterskou, s čímž Blahoslav razantně nesouhlasil.[173]

Alespoň zpáteční cestu mohl brát jako úspěšnou. Tedy z pohledu humanisty. Vracel se přes Wittenberg, Lipsko a Řezno, a měl tu čest cestovat po nějakou dobu s Filipem Melanchthonem, s kterým si společné chvíle zpříjemňovali rozhovory o věcech politických i náboženských, a to ve velkém rozsahu.[174]

Melanchthon byl také zastáncem velké poslušnosti božích přikázání, stejně jako Bratří. Blízký jim byl i v otázce Večeře Páně. Samotný Blahoslav se s Melanchthonem potkával i v otázkách humanistických a pedagogických.[175]

Než se ve svém životě Jan Blahoslav usadil na jednom místě a ukončil tak cestovatelskou část svého života, čekala ho ještě jedna významná událost jakožto duchovního Jednoty bratrské. Roku 1557 byl na bratrské synodě ve Sležanech vysvěcen na biskupa.[176]

---

[170] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 191-192
[171] CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 11-12
[172] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 222-223
[173] Tamtéž, s. 223
[174] CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 12
[175] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 224
[176] CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 12

Stal se tak spolusprávcem Moravy, o kterou se jako senior staral ze svého sídla v Ivančicích. Hájil odtud ohroženou samostatnost bratrských sborů. Snahy mnoha pánů a kněžích o spojení s podobojí či luterskou církví trvale odrážel a odmítal.[177]

V té době nastala již u Blahoslava etapa klidnějšího způsobu života. Začíná rokem 1558, kdy se Blahoslav stěhuje z Mladé Boleslavi do již zmíněných Ivančic, které mají být pro něho nyní stálým domovem i profesním místem. V Ivančicích zůstal třináct let, tedy až do své smrti a vytvořil zde svá nejlepší díla.[178]

Mezi spisy, které byly v této době v Ivančicích napsány a vydány nepatří pouze díly z Aktů Jednoty bratrské, ale také *Musica*, *Kancionál šamotulský* či *Překlad Nového zákona*. Jan Blahoslav zde pracoval stále i na své *Grammatice české*.[179]

Knihy zde mohly být vydány i díky podpoře majitele města, Pertolda z Lipé, který díky své manželce, jež náležela k Sestrám, projevoval Jednotě jistou přízeň. Přestože se jednalo o nezákonný krok, zasadil se tehdy Blahoslav roku 1562, i díky této podpoře, o zřízení Ivančické tiskárny.[180]

Knihtisk byl využíván také přes cenzuru z roku 1566, kterou si vymohl na císaři biskup olomoucký. Blahoslav se však díky ochraně Jana ze Žerotína nebál postihů a dokázal tak tiskárnu dovést k vrcholu bratrského knihtiskařství. Předchozí sídla tiskáren v Náměsti a Prostějově či následná kralická tiskárna nemohly takovémuto vrcholu konkurovat.[181]

Ve stejném roce, kdy se přestěhoval do Ivančic (1558), dostal Jan Blahoslav také novou funkci. Zastával nyní "písařský" úřad, což byla práce nesmírně náročná, která jistě nepomohla Blahoslavově již nějakou dobu pošramocenému zdraví. Tato funkce mimo jiné obsahovala řízení archivu patřící Jednotě bratrské, jednání s mnoha náboženskými skupinami, mezi které patřili moravští novokřtěnci či čeští luteráni, taktéž odpůrci Jednoty bratrské, a samozřejmě také korespondence s příznivci Bratří.[182]

---

[177] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 214
[178] CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 12
[179] Tamtéž, s. 12
[180] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 231
[181] URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům".* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 175
[182] CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 12

Nebyl však především diplomatem. V církevních otázkách jednal za Jednotu bratrskou jako její písař a zároveň obhajoval její zájmy i ve vztahu k církvím sesterským.[183]

Funkci písaře vykonával vždy jeden z biskupů, který kromě výše zmíněného také zapisoval důležitá data týkající se Jednoty bratrské. Musel sledovat zahraniční i domácí literaturu, hlídal spisy Jednoty a byl zároveň také historikografem, tajemníkem, archivářem a kancléřem Bratří.[184]

Jan Blahoslav bral funkci písaře natolik vážně, že je považován za prvního z písařů, kteří vtiskli této funkci historický ráz v plném smyslu. Už při sbírání údajů pro Akta jednoty bratrské se snažil, aby tyto údaje nebyly brány pouze jako apologetické či měly pouze právní význam. Od počátku usiloval o historické zaměření, což se díky němu následně stalo pro funkci písaře úřední povinností.[185]

Nebyly to však jen klidné roky, i když už Blahoslav nemusel vyjíždět za hranice země. Ač nemáme o rodině Jana Blahoslava mnoho zpráv, víme, že v šedesátých letech přišel v rozmezí čtyř let hned o tři členy své rodiny. Jmenovitě to byl jeho bratr (1561), maminka (1562) a strýc Tobiáš (1565).[186]

Blahoslavovo velké nasazení ve své práci, snaha co nejvíce přiblížit boží slovo a skutky všem obyvatelům českých zemí, ale i zdraví podkopané dlouhodobou nemocí, to vše přiblížilo jeho smrt, a tak tento český humanista a významný člen Jednoty bratrské umřel ještě před dovršením padesáti let, po čtyřdenní zimnici, 24. listopadu roku 1571.[187]

Jan Blahoslav měl rád rozhovory o smrti. Nevnímal ji jako nic negativního. Naopak, těšil se na život po smrti, na to, co člověka čeká následně. Navíc se mu splnilo jeho přání o poklidné smrti, která nebyla ani tak moc umíráním jako spíše usínáním.[188]

Pohřben byl v Ivančicích, v místě mu nejbližšímu, kde mohl tvořit velká literární díla a plnit si své sny.

---

[183] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 229

[184] BIDLO, Jaroslav. *Bratr Jan Blahoslav jako archivář a knihovník Jednoty bratrské*. In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 36

[185] URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům".* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 171

[186] CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 12

[187] BROWN, Marshall. *Jan Blahoslav: humanista, filolog, muzikolog, Boží muž*. Praha: Návrat domů, c2010. ISBN 978-80-7255-224-5., s. 97

[188] Tamtéž, s. 97

4. Stěžejní díla

Dlouhou dobu bylo dílo Jana Blahoslava neprobádaným místem dějin. V 19. století se však objevují nové touhy po vědění a hledání spisů, které byly zapomenuty. Díky historikům, kteří se odhodlali pátrat i po dílech tohoto muže, docházíme k dlouhému seznamu děl, který obsahuje více než 60 spisů, které by mohly být připsány peru Jana Blahoslava. Ne všechna tato díla byla vydána za jeho života. Bohužel ani všechna díla není možno s jistotou označovat jako práci tohoto bratrského biskupa.[189]

Přibližme si zde alespoň tři nejznámější a pro tuto práci významné práce. Jsou jimi: *Grammatika česká*, *Překlad Nového zákona* a *Filipica proti misomusům*.

4.1 Grammatika česká

Jan Blahoslav byl velkým nadšencem pro zpřístupnění všeho vědění lidu pomocí národního jazyka. Hlavním slovem, kterým chtěl zajistit porozumění bylo boží slovo. A jedním z jeho způsobů, jak tohoto cíle dosáhnout, bylo udělat český jazyk tak hezký a sjednocený, aby byl srozumitelný opravdu všem.[190]

A tak v roce 1571 vydal dílo, které dnes známe pod názvem *Grammatika česká*.[191]

Historie této knihy se však začala psát již o dvacet let dříve, a to v roce 1551, když Jan Blahoslav navštívil město Prostějov. Nebyla to pouze osobní návštěva, ale jel zde navštívit kněze Jednoty bratrské Beneše Optáta. Ten byl v té době znám svým překladem Nového zákona do češtiny, což jistě mělo u Blahoslava velký význam a důvod k obdivu. Jelikož tuto svoji návštěvu zaznamenal i ve spise Akta Jednoty bratrské, víme, že vnímal Optáta jako muže velmi zbožného, a i díky tomu velmi úctyhodného.[192]

I přesto, že práce Beneše Optáta byla chválihodná a měla snahy přiblížit boží slovo i lidu prostému, který neovládal latinu či řečtinu, nebyla z pohledu Jana Blahoslava

---

[189] CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 17-24

[190] BROWN, Marshall. *Jan Blahoslav: humanista, filolog, muzikolog, Boží muž*. Praha: Návrat domů, c2010. ISBN 978-80-7255-224-5., s. 15

[191] URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům".* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 174

[192] BROWN, Marshall. *Jan Blahoslav: humanista, filolog, muzikolog, Boží muž*. Praha: Návrat domů, c2010. ISBN 978-80-7255-224-5., s. 17-18

dostatečná. Z pohledu slávy božího slova a pro dobro lidu božího ji Blahoslav vnímal jako nedostatečnou.[193]

Právě tato zkušenost byla pro českého humanistu jedním z impulsů pro napsání Grammatiky české. Už během studií ve Wittenbergu, kdy se setkával s Martinem Lutherem a mohl vidět vliv jeho německého překladu Nového zákona, si uvědomuje sílu slova a důležitost správné volby pro překlad.[194]

Později se setkává i s dalšími překlady od Erasma Rotterdamského a Tyndala, které už jen prohlubují odhodlání zajistit českému národu dostačující učebnici národního jazyka, aby bylo možno předávat boží slovo na dostatečné úrovni.[195]

Knihu Grammatika česká tak můžeme vnímat jako jakýsi manuál pro správný překlad Písma svatého.[196]

Zajímavostí tedy může být, že i přes tuto skutečnost byla Grammatika vydána později, než byl hotový překlad Nového zákona, a to i v druhém vydání.[197]

Název byl odvozen až později, sám Blahoslav dílu titul nedal. Jednalo se o spis poznámek a dodatků k již napsanému dílu Grammatika česká, která byla společným dílem výše zmíněného Beneše Optáta, Petra Gzelleho a Václava Filomatése. Tito muži vydali své dílo v roce 1533 v Náměšti, o šest měsíců dříve, než vydal Optát svůj překlad Nového zákona, přičemž u Grammatiky se jednalo o dílo se stejným záměrem jako u Blahoslava, tedy sjednotit český jazyk pro lepší překlad božího slova.[198]

Jan Blahoslav přistupoval ke svému dílu s vědomím, že netvoří od začátku, ale pouze navazuje na již hotové dílo, které rozšiřuje a opravuje.[199]

Dílu se věnoval po dvacet let, a to ve volných chvílích mezi jinou svou prací, kterou pokládal za důležitější. Církevní a bohoslovecké věci vnímal jako vhodnější pro člověka jeho postavení, pro služebníka evangelia. I přesto se k mluvnickým a filologickým detailům vracel po dlouhá léta a s láskou se jim věnoval až téměř do své smrti.[200]

Práce je rozdělena do dvou částí, z nichž v první navazuje na svůj vzor, Beneše Optáta. Jedná se o poznámky a doplňující informace k původnímu dílu. Druhá část je již

---

[193] Tamtéž, s. 18
[194] Tamtéž, s. 18
[195] Tamtéž, s. 18
[196] Tamtéž, s. 16
[197] Tamtéž, s. 19
[198] Tamtéž, s. 29-30
[199] Tamtéž, s. 30
[200] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 233

obsáhlejší a je kompletně vlastní prací Jana Blahoslava. Jsou zde poznámky k rázu české řeči, překladové pokyny pro latinské texty i historické či kritické stati. Mnohé informace byly určeny současným i budoucím překladatelům Písma.[201]

4.2 Překlad Nového zákona

Náboženství bylo pro Jana Blahoslava vždy a ve všem na prvním místě. Jeho láska k bohu i božímu slovu protkávala mnoho jeho tvorby a u *Překladu Nového zákona* tomu samozřejmě není jinak.

V Blahoslavově době bylo známo již několik překladů Nového zákona. Jan Blahoslav byl obeznámen s překlady z českých i cizích zemí. Ze zahraničních to byly především překlady z šestnáctého století od Luthera, Rotterdamského či Tyndala. Z překladů do češtiny využíval Blahoslav obzvláště těch, které byly staršího data (NZ z roku 1475 a celá Bible 1488) či pozdější od jeho předchůdců, Lukáše Pražského (1527) nebo Beneše Optáta (1533).[202]

Zahraniční překlady utvrzovaly Blahoslava v přesvědčení o váze slova. České pak o nutnosti překládat Nový zákon přímo z řečtiny, tedy z původního jazyka, a nespoléhat se na latinský překlad. Český národ potřeboval kvalitnější překlad božího slova.[203]

Jeho překlad Nového zákona byl určen především pro kazatele a jejich práci. Právě oni byli těmi, kdo Jana Blahoslava o tento překlad žádali.[204]

Pustit se do díla takových rozměrů chtělo jistě odvahu. Připočtěme k tomu ještě fakt, že od roku 1546 je Vulgáta římsko-katolickou církví vyhlášena jako oficiální překlad, čímž další překlady v podstatě zakázala. Navíc byla Jednota bratrská v českých zemích od roku 1548 mimo zákon.[205]

I tak se Blahoslav rozhodl dokončit práci, kterou si vytyčil. K překladu nepoužil Vulgátu, jako jeho předchůdci, ale přímo originální řecky text, ke kterému pročítal také několik cizích překladů.[206]

---

[201] Tamtéž, s. 233-234
[202] BROWN, Marshall. *Jan Blahoslav: humanista, filolog, muzikolog, Boží muž*. Praha: Návrat domů, c2010. ISBN 978-80-7255-224-5., s. 18-19
[203] Tamtéž, s. 19
[204] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 233
[205] BROWN, Marshall. *Jan Blahoslav: humanista, filolog, muzikolog, Boží muž*. Praha: Návrat domů, c2010. ISBN 978-80-7255-224-5., s. 19
[206] URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům".* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 174

Podle některých historiků si Blahoslav jako předlohu zvolil především latinský překlad Theodora Bezy.[207]

I přes svou náklonnost k humanismu, omezil Jan Blahoslav u překladu Nového zákona jen humanistický rys. Tímto rysem je humanistická záliba v ozdobném slovu. Blahoslav chtěl v tomto případě naopak zvýraznit prostý ráz novozákonní řečtiny, a tím přesněji vystihnout boží slovo. Chtěl Bratřím předložit překlad věrný a důstojný tomuto dílu.[208]

Tuto svoji práci vnímá Jan Blahoslav jako své hlavní životní dílo a rozhodně se nedá říct, že by se mýlil. Jeho *Překlad Nového zákona* je vnímán jako epochální dílo spisovné češtiny. Navíc bylo podnětem pro ještě větší dílo, a to překlad celé bible. Jednota bratrská tak vytvořila díky Janu Blahoslavovi další chvályhodné dílo, tzv. Bibli kralickou, která vyšla sedmnáct let po smrti Jana Blahoslava.[209]

Všeobecně je tento překlad uznáván. V českých evangelických církvích se užívá dodnes.[210]

Jako poslední informaci k tomuto dílu je nutno přiložit i data vydání, která máme za Blahoslavova života hned dvě. Prvního vydání se dočkal překlad 1564 a o čtyři roky později, tedy 1568, následovalo vydání druhé. A jak bylo již v životopise zmíněno, obě tato vydání se týkala Blahoslavových oblíbených Ivančic.[211]

4.3 Filipica proti misomusům

Pokud v této práci uvádím Blahoslavova díla o vzdělávání a školství v českých zemích, jistě zde nesmí chybět ani spis Filipica.

Jedná se o spis jakožto odraz Blahoslavových názorů na nezbytnost vzdělávání a rozšiřování schopností poznávání a učení se.[212]

---

[207] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 233
[208] Tamtéž, s. 233
[209] URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům".* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 174
[210] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 233
[211] BROWN, Marshall. *Jan Blahoslav: humanista, filolog, muzikolog, Boží muž*. Praha: Návrat domů, c2010. ISBN 978-80-7255-224-5., s. 19
[212] ČAPKOVÁ, Dagmar. *Pojetí vzdělání v díle Jana Blahoslava.* In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972., s. 108

Jednota bratrská se dlouhou dobu bránila vyššímu vzdělávání. V roce 1549 Bratři dokonce sami sebe označili za prosté lidi, kteří jsou neučení, prostí a neumějí cizí jazyky. Stavěli na první místo zbožnost před znalostí svobodných umění nebo cizích jazyků.[213]

V reakci na tato tvrzení a v touze po lepším vzdělávání, napsal Jan Blahoslav roku 1567 tuto *Filipicu proti misomusům*, tedy proti těm, kteří jsou nepřáteli jemnějšího vzdělávání.[214]

Jan Blahoslav byl přesvědčen, že pokud se vzdělání bude užívat v životě správně, může člověku pomáhat. Stejně tak ale může být nevzdělanost v životě překážkou, která životní vývoj člověka brzdí. Tato nevzdělanost následně působí jako překážka pokroku.[215]

Původně byl tento spis sepsán jako *Corollarium additum anno (Poznamenání soudu mého o těch slovích)* a ve srovnání s *Grammatikou českou* a *Překladem Nového zákon*a trvalo toto sepsání jen velmi krátkou dobu. Jan Blahoslav napsal Corollarium během čtyř dnů a je zde patrná nejen jeho výmluvnost, ale i temperament.[216]

Sepsání bylo reakcí na Augustovo připomenutí jeho vlastního listu z roku 1502, skrz který poukazuje na základní zásady Jednoty. V jejich dodržování se měli Bratři držet dál od nových učení. Augusta se opírá o jméno Bratra Lukáše, který sám byl prost vzdělání a nikdy neužil ničeho jiného, než toho, co se naučil přímo v Jednotě. [217]

Filipica není útokem na Augustu, dokonce ho v ní Blahoslav zmiňuje pouze jednou a to hned v úvodu, kde ho označuje za vůdce misomusů. Byla cílena především všeobecně na odpůrce vzdělávání. Na takové, kteří z důvodu své vlastní lenosti se nevzdělali víc, ale kteří i tak ostatním jejich vyšší vzdělání závidí, a kteří zároveň toto vzdělávání chtějí ostatním odepřít.[218]

---

[213] URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům".* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 167

[214] ŘÍČAN, Rudolf.. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 221-222

[215] STRNAD, Emanuel. *Pedagogika Jana Blahoslava na pozadí obrozenecké didaktiky školy národní XIX. století.* In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972., s. 116

[216] URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům".* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 177

[217] Tamtéž, s. 179

[218] Tamtéž, s. 180-181

Blahoslav se snažil v tomto spise odpovědět na všechny argumenty misomusů a prokázat jejich nesprávnost. Poukazuje například na Lukášovo vzdělání bakaláře, i když neměl v oblibě cizí jazyky, ať už latinu či další v té době ve školství potřebné.[219]

"Ale kdož má oči, může dále pohleděti na toto, že byl B.Lukáš mnoho let v školách žákem, až i gradum, stupeň neb uorad obyčejné prospívající v umění sedmeru žákům přijal, t.bakalářem v Praze v kolejí učiněn…"[220]

Blahoslav zde především poukazuje na fakt, že i přes svou vlastní úctu k Lukášovi, vidí v jeho spisech jistou zastaralost, která v době sepsání Filipiky není již pro Jednotu vhodná.[221]

"...pravím: že ačkoli v ten čas Pán Bůh chtěl, aby tak bylo v Jednotě děláno, jakž dělal Bratr Lukáš, však k našemu způsobu a věku a nynějším příčinám mnohem by lépe se trefil ten způsob, jehož B. Prokop, B. Jan Táborský, ba i B. Matěj, prostý, však nehloupý muž, nad to B. Tůma užívali. A daleko by lépe bylo, abychom těch spisů etc. užívali (již nyní těchto našich dnů, pravím) nežli Bratra Lukášových sepsání."[222]

Blahoslav uznával sílu vrozeného nadání, ale podle něho až vyšším vzděláním nabývá správné síly, která však nesmí být zneužívána se zlým úmyslem. Toto možné zneužívání však není důvodem k zavržení celého vzdělávání. Vždyť několikrát již vzdělaní lidé dopomohli uchránit Jednotu od nebezpečí, a ti budou podle Blahoslava v budoucnu znovu potřeba.[223]

Jedním dechem Blahoslav dodal, že zkázu Jednoty nebude mít na svědomí ani tak člověk vzdělaný či nevzdělaný, ale takový, který je hloupý a bez svědomí a zároveň lstivý a bez božího učení.[224]

Vyšší vzdělání je pro Jana Blahoslava důležité už z pohledu šíření božího slova. Vzdělanější člověk může lépe šířit zvěst evangelia. Ale ač byl Blahoslav zastáncem vyššího vzdělání, nebyl zastáncem toho, aby právě vzdělání bylo překážkou pro pravou zbožnost.[225]

---

[219] Tamtéž, s. 181-182
[220] JANÁČEK, Josef. *Jan Blahoslav: studie s ukázkami z díla*. Praha: Svobodné slovo, 1966., s. 165
[221] URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům"*. In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 181-18ě
[222] JANÁČEK, Josef. *Jan Blahoslav: studie s ukázkami z díla*. Praha: Svobodné slovo, 1966., s. 167
[223] Tamtéž, s. 182
[224] Tamtéž, s. 182
[225] BROWN, Marshall. *Jan Blahoslav: humanista, filolog, muzikolog, Boží muž*. Praha: Návrat domů, c2010. ISBN 978-80-7255-224-5., s. 23-24

Nutno dodat, že krátký spisek Blahoslavův měl za následek, že Starší téhož roku na schůzi Úzké rady v Přerově uznali, že Jednota má jisté nedostatky. K jejím odstranění je potřeba vysílat mládence i starší mimo Jednotu, aby nalezli její možnou nápravu. Rada připomněla nutnost držet se starých zásad, ale nemít přitom odpor k novým poznatkům a možným nápravám sebe i své církve.[226]

Jan Blahoslav zde nepředložil celou svou pedagogickou teorii, ale i přes to dokázal aktivizovat hlavní články pozdějšího pedagogického vývoje.[227]

---

[226] URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům".* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 183

[227] STRNAD, Emanuel. *Pedagogika Jana Blahoslava na pozadí obrozenecké didaktiky školy národní XIX. století.* In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972., s. 116

5. Školství předcházející Janu Blahoslavovi

5.1 Scholastika

Scholastikou se rozumí nový směr ve školství a vzdělávání z období vrcholného středověku, který měl předkládat celkovou verzi křesťanského učení tak, aby bylo podepřeno věděckým základem. Tímto základem byly myšleny především Aristotelovy spisy. Vědecký základ měl zajistit obranu proti útokům těch, kteří se během středověku od víry odklonili.[228]

Klášterní školy a školy dómské tvořily základ vzdělávacích ústavů po celý středověk. Ale s přibývajícím množstvím zakládaných měst, stoupá i počet nově vznikajících škol, které ne vždy mají nad sebou církevní moc. Vedle mnohých farních škol zde vznikají i městské školy a v Německu především tzv. německé školy psaní a čtení.[229]

Městské školy jsou pro 16. století a humanismus významné jako předchůdci latinských škol té doby. Každé město toužilo po rozkvětu vzdělanosti, a tak si zakládalo vlastní školy, ve kterých byly učební plány dosti podobné plánům ve školách křesťanských, avšak ústav sám patřil výlučně pod správu města. I učitelé byli najímáni a placeni z městské pokladny. [230]

Od 14. století se setkáváme i s německými školami psaní a čtení. Jedná se o soukromé vzdělávací instituce, kdy si zakládají takovýto podnik vzdělaní muži, kteří vyhotovují německé listiny. Do svého učení pak přijímají děti, které vyučují základům psaní, čtení a počítání. Nejedná se však o nijak důkladné vzdělání, kterého žáci dosáhnou. Pro německé školství však mají tyto vzdělávací ústavy velký význam, jelikož se jedná o nejstarší kořeny pozdějších lidových škol v Německu.[231]

5.2 Univerzity

K nejvýznamnějším změnám ve školství, ke kterým došlo mezi lety 1200 až 1500, patří vznik nových vysokých škol. [232]

---

[228] KÁDNER, Otokar. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha:Česká grafická unie a.s., 1920., s. 13
[229] REBLE, Albert. *Dejiny pedagogiky*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1995. ISBN 80-08-02011-3., s. 46
[230] Tamtéž, s. 46
[231] Tamtéž, s. 46-47
[232] Tamtéž, s. 47

Jelikož dosavadní školské ústavy nestačily k plnění církevních cílů, ke kterým byla scholastika určena, muselo dojít ke vzniku škol nových. A právě k tomuto účelu se začaly v Evropě zakládat univerzity. [233]

Vznik prvních univerzit spadá do dvanáctého století. A stejně jako kořeny humanismu jsou zakotveny v Itálii, i zde má prvenství tato jižní země. Od začátku se univerzity věnovaly především oblastem praktickým či ideologicky nejvíce potřebným pro městskou společnost. [234]

Na počátku univerzit stálo spojení dvou typů již fungujících školských ústavů. Jednalo se o školu církevní a odborný ústav světský, které se dochovaly ještě ze starověku a univerzitám předaly ráz oborovosti. [235]

Vnímány jsou spíše jako tzv. společnosti učitelů a žáků, latinsky universitas magistrorum et scholarium. Místo, kde k výuce docházelo, se pak nazývalo studium generale.[236]

V době scholastiky se univerzity dělily na čtyři fakulty, které se lišily svým obsahem učiva. V první řadě fakulta artistická, která odpovídá dnešní filozofické, a která byla základní fakultou a předpokladem pro možnost dalšího studia. Každý student, který chtěl studovat na zbývajících třech fakultách, musel nejdříve dostudovat tuto přípravnou. Navazující fakulty byly podle svých oborů bohoslovecká (dnešní teologická), právnická a lékařská. Avšak vzhledem k délce studia bylo málo těch, kteří dokončili celou univerzitu. Jen na artistické se studovalo 3-4 roky a poté dalších několik let na oborové fakultě. Proto většina studentů odcházela již po dokončení titulu bakaláře, který jim zabral pouze jeden až dva roky.[237]

Dvěma tituly, které mohl student získat po studii na vysoké škole, byly již zmíněný bakalář a následně mistr. Musel však nejdříve úspěšně zvládnout mnoho disputací a také složit ústní zkoušky z knih, které byly školou a fakultou předepsány. K těmto zkouškám se připravoval student na přednáškách, kdy základním bodem výuky bylo tzv. lectio, neboli četba textu. Student si nejdříve přečetl předložený text, k němuž získal i komentáře od vyučujícího, aby byl vůbec schopen některé těžší pasáže pochopit. Po probrání se látka

---

[233] KÁDNER, Otokar. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha:Česká grafická unie a.s., 1920., s. 13
[234] *Dějiny středověku.* 2. díl. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy Světové dějiny., s. 142
[235] KÁDNER, Otokar. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha:Česká grafická unie a.s., 1920., s. 14
[236] MÜLLER, Helmut. *Dějiny Německa*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-125-5., s. 69
[237] KÁDNER, Otokar. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha:Česká grafická unie a.s., 1920., s. 14-15

procvičovala pomocí logických sofismat, která vedla k osamostatnění studenta. Když zvládl cvičební látku, zvládl později i závažnější problémy, což dokázal i na již zmíněných disputacích.[238]

V počátcích vysokého učení se univerzity specializovaly nejčastěji na medicínu či právo. A obě tyto specializace měly své základny, jak jinak než, v italských městech. [239]

V případě medicíny se jedná o jihoitalské město Salerno, kde škola vznikla již v 11. století, ale až o téměř sto let později získala status univerzity. Významnou byla především díky mnoha překladům lékařských děl starověku. Byly to spisy od autorů jakými byli Hippokrates či Galenus a vysoká škola v Salernu je z latiny dokázala přeložit a setřídit do jednoho obsáhlého souboru. [240]

Severní Itálie se mohla pyšnit hlavní univerzitou zaměřenou na právo. Škola byla založena roku 1158 v Bologni kvůli změnám v městské společnosti severní Itálie a potřebě po rozvoji právní vědy. Univerzita se stala výjimečnou svým zaměřením na oba typy práva, tedy jak právo civilní, tak i kanonické.[241]

Ke konci dvanáctého století vzniká i univerzita v Paříži, známá později jako Sorbonna, kde se setkávají volné skupiny učitelů a jejich studentů, kteří jsou stoupenci scholastiky. Jelikož z této školy vychází mnoho pozdějších papežů, má v nich univerzita ochranou ruku v případech, kdy byla napadena královskými úředníky. Tato pomoc se jim však hodila pouze do chvíle, než začala ztrácet svoji autonomii a nemohla již plně kontrolovat vše, co chtěla.[242]

Ač by církev měla ráda nad univerzitami veškerou kontrolu, udržely si školy svoji samostatnost. Nejednalo se jen o učební plány, ale také o politický vliv. A proto známe v té době tři druhy moci. Studium, univerzitní, tzv. třetí moc, sacerdotium, duchovní moc, a regnum, moc světská. [243]

Tato moc se ukázala i při papežském schizmatu a při velkých koncilech pořádaných církví, protože největší vliv v církevní hierarchii měli teologové pracující právě na univerzitách. [244]

---

[238] *Dějiny středověku.* 2. díl. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy Světové dějiny., s. 149
[239] Tamtéž, s. 142
[240] Tamtéž, s. 142
[241] Tamtéž, s. 143
[242] Tamtéž, s. 147
[243] Tamtéž, s. 148
[244] Tamtéž, s. 148

Vliv církve a náboženství se projevil i v učebních textech, jelikož většina vycházela z Písma. Druhým pramenem, o který se učebnice opíraly, byly spisy Aristotela. Více pramenů v té době nebylo známo.[245]

I přesto je k univerzitám přistupováno s tím, že jsou na nejvíce možné profesionální úrovni. To hlavně proto, že se v jejich učebních plánech seskupuje vše, co je do této doby poznáno.[246]

Krom těchto nedostatků jsou ale univerzity navíc negativně postaveny vůči mateřskému jazyku a dalším vědám, jako je například dějepis, a tak jejich výuka a studijní plány působí mnohdy až omezeně. [247]

Ani české země nezůstaly bez univerzity. Roku 1348 získává Praha svolení od papeže Klimenta VI. k založení první univerzity severně od Alp. Až po pražské univerzitě přichází teprve tento typ školy do Krakova (1364), Vídně (1365) či Heidelbergu (1385). I v Praze se jednalo o univerzitu s tehdy obvyklými čtyřmi fakultami - artistická, medicínská, právnická a teologická. Tituly získané na této univerzitě měly následně platnost ve všech zemích spadajících do křesťanského území.[248]

Také studenti pražské univerzity byli svým původem z mnoha zemí Evropy. Díky výuce v latinském jazyce mohli být posluchači mnoha národností.[249]

5.3 Antika v období scholastiky

V první kapitole jsem popisovala Aristotelův vzor pro humanisty. Tento antický autor byl oblíbený i ve scholastice, ve Francii a v Anglii. Itálie se zatím zaměřovala na právní texty z Říma, ale všechny země je prozatím používaly jen k procvičování správného úsudku. [250]

Pro některé byl vzorem i Seneca a Boethius. Nejdříve se myslitelé zaměřovali jen na filozofické spekulace a teologické otázky o láskyplné víře v boha nechávali stranou. Jenže netrvalo dlouho a učenci si začali pokládat otázky o vztahu víry a rozumu. Člověk je

---

[245] KÁDNER, Otokar. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha:Česká grafická unie a.s., 1920., s. 15
[246] BERKA, Oldřich. *Minulost a přítomnost vysokého školství : Stručný přehled. Evropa a Evropská unie*. Ostrava-Kunčice: Grafie, 1996., s. 36
[247] KÁDNER, Otokar. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha:Česká grafická unie a.s., 1920., s. 15
[248] SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987., s. 33
[249] ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN 14-680-88., s. 54
[250] *Dějiny středověku.* 2. díl. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy Světové dějiny., s. 144

přece podoben bohu, a tak by měl z boha mnohé poznat. Při takových otázkách se lidé obraceli k Písmu a snažili se ho vykládat vědecky, což způsobilo omezení zájmu o samotnou liturgii.[251]

Jedním z předních vykladačů Písma byl i Petr Abelárd, který se řadí k neprůbojnějším učencům v otázkách scholastické metody hledání rozumu ve víře. A je to také on, kdo je brzy kritizován na koncilu v Sens. Klášterní a katedrální školy měly zatím stále ve svých rukách moc rozhodovat kdo je pravověrný a které myšlenky už nezapadají. Scholastika zatím pravověrná nebyla, a tak se ve školách postupně objevuje mnoho jejích odpůrců. [252]

I tak oblíbenost scholastiky stoupá. [253]

Jenže tehdejší školství se potýká s mnoha otázkami a neumí se z nich vymanit. Raná scholastika přišla se spekulacemi bez empirie a experimentů, tudíž se nemohla posunout ve svých poznatcích hlouběji. Až v 13. století se objevuje snaha o křesťanskou interpretaci Aristotela a také je dobou objevení se velkého počtu encyklopedistů. [254]

5.4 Moderni

Světskými vzdělanci té doby byli tzv. moderni. Jednalo se o intelektuálně zdatné učence, kteří se nechávali inspirovat klasickými autory, z nichž čerpali poučení ohledně gramatiky a jiných částí vzdělání. Jejich nadšení se projevovalo snahou napodobit jejich vzory a dosáhnout jejich literárního stylu. Zajímavé je, že ač se stále bavíme o scholastice, tito moderni stavěli do středu svých intelektuálních zájmů člověka.[255]

Geografickou oblastí, kde se muži tohoto zaměření setkávali a kde byla jejich hlavní střediska, byla lokalita mezi Loirou a Rýnem. Mnoho učenců z Itálie pak přicházelo právě ze škol v Remeši, Orleánsu, Lyonu nebo Paříži. [256]

---

[251] Tamtéž, s. 145
[252] Tamtéž, s. 146
[253] Tamtéž, s. 146
[254] Tamtéž, s. 150
[255] Tamtéž, s. 143
[256] Tamtéž, s. 143

6. Vzdělávání v době Jana Blahoslava

Jak již bylo nastíněno, reformace s renesancí, a tedy i humanismem, úzce souvisela. Splynutí těchto dvou hnutí dospělo ke změnám nejen v náboženství, vědě a společnosti, ale především ke změnám ve školství a výchově.[257]

Mnoho humanistických učenců, Vergerius, Veggeius i další, veřejně hlásalo potřebu změny v učení a v přístupu k výchově. V novém učebním postupu se mělo navrátit k již vyzkoušenému, tedy ke starověké kultuře.[258]

Avšak výše představené univerzity se těmto novým věcem vzpíraly a snažily se zachovat to, co se ve scholastice ujalo. Změna však byla nevyhnutelná, a tak i na univerzitách došlo k obratům. [259]

K proměnám došlo i v množství univerzit, jelikož v 15.století se začínají zakládat nové, humanisticky laděné univerzity. V té době se vymaňují univerzity z dosahu církve a dostávají se pod křídla zeměpánů, kteří se snaží, aby měl každý svou vlastní univerzitu pro svou vlast. K těmto novějším univerzitám patří vedle Wittenberku, kde působil kromě jiných i Filip Melanchthon, například školy v Ingolstadtu (založeno 1472), v Tübingenu (1477), nebo v Jeně (Pozdější univerzita, založena 1558).[260]

V tuto chvíli se nám jedná především o vzdělávání lidu aristokratického původu. Prostý lid měl také svoje systémy vzdělávání, avšak v mnohém se lišily. V první řadě toto vzdělávání probíhalo v mateřském jazyce, jelikož bylo potřeba přizpůsobit se dovednostem lidí, které chtěli učenci vzdělávat.[261]

Podle jednoho z největších učenců té doby, Erasma Rotterdamského, se měl prostý lid vzdělávat pouze v náboženství. Byla to tedy především výuka mravní, která zde byla předkládána. Předmětem výchovy bylo krom samotného náboženství i dobrá znalost Písma a katechismus.[262]

Výuka pro šlechtu se značně lišila. Podíváme se právě na tuto oblast německého školství a zároveň si představíme několik nejdůležitějších představitelů, kteří se na budování lepšího vzdělávání potomstva podíleli.

---

[257] KÁDNER, Otokar. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha:Česká grafická unie a.s., 1920., s. 16
[258] Tamtéž, s. 16
[259] Tamtéž, s. 16
[260] BERKA, Oldřich. *Minulost a přítomnost vysokého školství : Stručný přehled. Evropa a Evropská unie*. Ostrava-Kunčice: Grafie, 1996., s. 37
[261] KÁDNER, Otokar. *Dějiny pedagogiky.* 2.2, Od renesance a reformace do konce století osmnáctého. Praha: Česká grafická Unie, 1923., s. 62
[262] Tamtéž, s. 62

Humanističtí učenci se snaží distancovat od středověkého typu vzdělávání a chtějí se vrátit hlouběji do historie. Snaží se o návrat k modelu všestranně vzdělaného člověka, který byl prosazován v době starého Řecka. Velkým protivníkem, který je nejen zavrhován, ale i veřejně kritizován, je výše představená scholastika a vše, co scholasticismus přináší do výuky.[263]

Jak již bylo napsáno v první kapitole, samotný humanismus se zrodil v Itálii. Ta měla s Německem velmi dobré vztahy, a proto netrvalo dlouho a nebyla zde žádná větší překážka k šíření i právě na německé území. Dnes víme, že se v Itálii vyskytovalo mnoho pedagogických teoretiků, jejich jména nám jsou však známa jen v malém množství. Co je ale hlavním rysem jejich změn ve výuce, je fakt, že se výuka mění ze starších představ o výchově rytířů k novému cíli, a to k výchově křesťanské, podle antiky. Vzdělání i zde stále zůstává výsadou šlechty a nižší třídy si musí počkat ještě několik dalších desítek let.[264]

Z Německa je nám známo již mnohem více jmen. Ulrich von Hutten, Johannes Reuchlin, Jakub Wimpfeling a další. K těm ale opravdu nejslavnějším a nejúspěšnějším, kteří působili na území Německa, patří Rudolf Agricola, Jan Sturm a Gerhard Gerhards, známější pod jménem Desiderius Eramus Rotterdamský.[265]

V čem se v otázce vzdělávání shodovali největší humanisté své doby? V první řadě to bylo v přístupu k žákům, který má být individuální a každá osobnost má být brána jako jedinečná. Zároveň se kladl důraz na schopnost samostatného myšlení, ke kterému se sice žák musí dovést, ale které má postupem času zvládat sám. Má být schopen myšlenky jiných pochopit, ale zároveň si i vytvořit své vlastní.[266]

Četba starých autorů pomáhala při tvorbě moudrých myšlenek a měla napomáhat také při výuce jazyků, které za humanismu dostaly ve výuce nezměrné místo. Nejen zmínění tři velikáni, ale všichni velcí pedagogové té doby se shodují na nutnosti ovládání latiny jako svého mateřského jazyka, možná i lépe. Mateřský jazyk je upozaděn a latina by měla být všude na prvním místě. Samozřejmě výuka neskončila u jednoho jazyka, a proto jsou studenti seznamováni také s výukou řečtiny, i když až v pozdějších ročnících. Podle některých humanistů by se měla vyučovat i hebrejština, avšak u tohoto jazyka se

---

[263] SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987., s. 37
[264] KÁDNER, Otokar. *Dějiny pedagogiky.* 2.2, Od renesance a reformace do konce století osmnáctého. Praha: Česká grafická Unie, 1923., s. 33-35
[265] Tamtéž, s. 46-63
[266] Tamtéž, s. 47-48

v názorech pedagogové neshodují, a proto ji někteří prosazují jako velmi prospěšnou, druzí ji však ani sami neumějí.[267]

6.1 Jezuité

Jezuité neboli Tovaryšstvo Ježíšovo či Compagnia di Jesú byl mnišský řád založen roku 1543. Svého zakladatele měl v šlechtici a důstojníkovi Ignáci z Loyoly, jenž pocházel ze Španělska. Tento řád byl šest let po svém založení potvrzen bulou papeže Pavla III.[268]

Původně mělo Tovaryšstvo svůj záchranný plán směřovaný do Jeruzaléma. Zde chtěli vysvobodit toto křesťanské město od mohamedánů. Cíl si však vytyčili velmi vzdálený, a tak od něho posléze upustili a hodlali se zaměřit na Evropu a její od církve odpadlé protestanty. [269]

Jelikož se jednalo o řád bojovný, měl pro své působení připraven "zbraně". Byly to: 1. kázání, které mělo působit na masy. 2. zpověď, ta byla zaměřena na vládnoucí třídy. A jako 3. a poslední to byla výchova, která měla za úkol upevňovat moc církve.[270]

Jezuité měli vliv v mnoha zemích, kde také zřizovali své internátní koleje. Pro ty byl roku 1599 vypracován studijní plán i s organizací školství. Tento plán byl uplatňován až do sedmnáctého století a po celou dobu svého trvání řídil činnost učitelů a žáků na školách spadajících pod tento řád.[271]

Školní metody Tovaryštva byly do detailů velmi dobře propracované. V první řadě byly školy bezplatné, a tak přístupné všem včetně lidí s jinou než katolickou vírou. Starali se o mravní kázně a v době výuky bylo žákům dovoleno hrát i hry, například šachy či kuželky.[272]

Tato navenek krásně vypadající pozitiva byla doplněna ale i negativními postupy ve výchově. Pro lepší postavení v očích učitele, využívali žáci možnosti špehovat své spolužáky a podávat o jejich činech informaci vyučujícím. Zároveň také nebylo žádoucí, aby žák mluvil svým mateřským jazykem a celkově byla láska ke své rodné zemi vymazávána z mysli studenta. [273]

---

[267] KÁDNER, Otokar. *Dějiny pedagogiky.* 2.2, Od renesance a reformace do konce století osmnáctého. Praha: Česká grafická Unie, 1923., s. 51-66
[268] SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987., s. 38
[269] KÁDNER, Otokar. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: Česká grafická unie a.s., 1920., s. 22
[270] SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987., s. 38
[271] Tamtéž, s. 38
[272] KÁDNER, Otokar. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: Česká grafická unie a.s., 1920., s. 23
[273] Tamtéž, s. 23

Po formální stránce se jezuitské vzdělávání podobalo humanistickému typu. V obsahu však chyběly proticírkevní prvky. Cílem Jezuitů bylo vychovat ze svých žáků muže schopné diskuse tak obratné, aby uhájili zásady víry. To vše za pomoci elegantní latiny.[274]

Zásadní rozdíl oproti humanismu je u Jezuitů v zachování požadavku náboženské vroucnosti. Studium zahrnovalo dokonce i slib poslušnosti vůči osobě papeže.[275]

Mimo svých obvyklých škol založil Ignác také dva vzdělávací ústavy, které se staly velmi důležitými pro celou římskou církev. Jedná se o o vysoká učiliště, kde byli vychovávání budoucí římští kněží. Roku 1550 to bylo Collegium Germanicum a o rok později Collegium romanum.[276]

Postupem času se Jezuité stali velmi úspěšnými a svým přístupem a metodami přesvědčili nejen katolické obyvatelstvo, ale i lidi protestantského a židovského vyznání, aby jim svěřili své děti k výchově a výuce.[277]

Jezuité byli bráni jako dobrý příklad pro další mnišské řády katolické církve. Podle nich se v otázkách školství řídili také například dominikáni, františkání nebo piaristé.[278]

---

[274] MATOUŠEK, Josef. *Katolická reformace a zápas o západní Evropu*. In BIDLO, Jaroslav, Josef ŠUSTA, Julius GLÜCKLICH, et al. *Dějiny lidstva od pravěku k dnešku*. Díl pátý, V branách nového věku : (1450-1650). V Praze: Melantrich, 1938., s. 376

[275] Tamtéž, s. 376

[276] Tamtéž, s. 376

[277] KÁDNER, Otokar. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha:Česká grafická unie a.s., 1920., s. 23

[278] SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987., s. 38

7. Školství Jednoty bratrské

Vzhledem ke scholastické nadvládě katolické církve nebyla ani u nás situace o mnoho jiná. Proto i u nás bylo zapotřebí reformačního myšlení pro změnu ve školství. Hlavním protikatolickým proudem v českých zemích byla právě Jednota bratrská.[279]

Jednota se vždy pro okolí prezentovala jako uzavřené religiózní společenství. Je pak pochopitelné, že nemáme lepších informací o stavu jejího školství během období reformace a za života Jana Blahoslava. Víme však, že i při vývoji svého vzdělávacího systému, zůstali věrni svému příklonu k prvotnímu křesťanství.[280]

Už první Bratři se ke vzdělávání na univerzitách stavěli negativně. Ani Petr Chelčický, duchovní otec Jednoty bratrské, nebyl výjimkou. A i později, dokonce v době Jana Blahoslava, tedy v polovině šestnáctého století, se bratrský biskup Jan Augusta vyslovuje v otázce vyššího vzdělávání razantně proti.[281]

Nebránili se přijímání nových členů, kteří byli vzdělaní. Některé dovednosti a znalosti byly využívány při stycích s ostatními církvemi či jejich přívrženci. Přímá zásada proti vyššímu vzdělání nebyla nikde zapsána, ale praktický život v Jednotě je sám odsouval do pozadí[282]

V začátcích svého působení neměla Jednota ani vlastní veřejné školy, jelikož veškeré vyučování obstarávala domácí výchova či výchova ve sborech. A to nejen v rámci přímé rodiny, tedy pod dohledem rodičů, ale také pod péčí kmotrů či hospodářů. V domácím prostředí se děti vyučovaly hned několika novým věcem, ke kterým neodmyslitelně patřily základy čtení a psaní. Samozřejmostí bylo i vzdělávání v otázkách náboženských.[283]

Tato domácí výchova vycházela z prvopočátků Jednoty bratrské. Ti, kteří se stále drželi počátečních tradic husitské výchovy, zůstávali tedy u tohoto stylu vzdělávání.[284]

---

[279] ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988., s. 82-83

[280] KÁDNER, Otokar. *Dějiny pedagogiky.* 2.2, Od renesance a reformace do konce století osmnáctého. Praha: Česká grafická Unie, 1923., s. 143

[281] Tamtéž, s. 143

[282] URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům".* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 161

[283] KÁDNER, Otokar. *Dějiny pedagogiky.* 2.2, Od renesance a reformace do konce století osmnáctého. Praha: Česká grafická Unie, 1923., s. 143

[284] SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987., s. 36

Ač tato pedagogická praxe byla nesystematická, nepravidelná a nesoustavná, přece se brzy i mezi odpůrci Jednoty vědělo, že Bratři mají velmi úspěšné základní rodinné vzdělávání. Negativní stránku to mělo v pomluvách těch, kteří Jednotu chtěli hanit. A tak se o Jednotě říkalo, že pomocí ďábla se každý hned po vstupu do společenství naučí číst a psát. Dokonce pokud by člověk Jednotu opět opustil, tyto dovednosti opět zapomene.[285]

Rodina byla v Jednotě vnímána i jako důležitý faktor pro mravní výchovu (která bude významná ve vzdělávání Jana Blahoslava). Již u křtu se matka s otcem zavazovali prohlubovat v dítěti kázeň k Bohu. Netrestat jej příliš mnoho, a i tím ho učit lásku k bližnímu. Samozřejmostí byla výchova k poslušnosti a skromnosti.[286]

Navíc každý správný křesťan měl znát dobře Písmo. I k tomuto skromnému požadavku bylo zapotřebí alespoň základní vzdělání. Tudíž takovéto lidové vzdělání, které by členům Jednoty přiblížilo boží slovo, bylo žádáno a podporováno[287]

Taktéž od počátku uplatňovali Bratři v Jednotě zásady, které byly důležité již za Jana Husa. Kladli důraz na svobodu člověka, a to jak po stránce mravní, tak také po stránce národnostní, sociální a náboženské. Tyto důležité faktory výchovy doplňoval i druhý směr. Vedle svobody člověka kladli důraz také na poznávání pravdy, snahu o spravedlnost a v neposlední řadě také lásku a svornost. Vše v duchu křesťanských zásad.[288]

Postupem času se ale Jednota mění a bylo rozhodnuto o vybudování vzdělávacího systému v první řadě pro kněží, kteří získávali své znalosti přímo v domech duchovních správců. Tito studenti byli označováni jako mládenci či čeládka, což správně evokuje obrázek nejen vyučování vědomostního, ale i pracovního. Mladíci se zde s pomocí svých hospodářů, u kterých po dobu vzdělávání byli také ubytovaní, učili nejen hlubšímu náboženství, ale i řemeslu. Sledovali práci duchovního i během jeho návštěv u nemocných a sami v takových situacích vypomáhali.[289]

---

[285] URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům".* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 161

[286] ŘÍČAN, Rudolf.. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 90

[287] URBÁNEK, R. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům".* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 161

[288] ČAPKOVÁ, Dagmar. *Pojetí vzdělání v díle Jana Blahoslava.* In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972., s. 101

[289] KÁDNER, Otokar. *Dějiny pedagogiky.* 2.2, Od renesance a reformace do konce století osmnáctého. Praha: Česká grafická Unie, 1923., s. 143

Mládenci byli vybíráni již v dětském věku v rodinách Bratří, a pokud se u nich projevilo velké nadání pro budoucí povolání duchovního, byli později ordinováni na jáhny. Jáhni dále bydleli v domě svého správce a i nadále pomáhali nejen kolem domu, ale i s bohoslužebnými úkony. Tyto fyzické práce měly dvojí význam. Za prvé přinášely výnos, který byl využit pro úhradu jídla či dalších potřeb. Za druhé byla fyzická práce vnímána jako odpočinek oproti duchovním povinnostem. K tomu navíc pomáhala k lepšímu zvládání čistoty celibátu.[290]

V duchu prvních křesťanů stavěla se Jednota i k otázce výuky jazyků. Sám Martin Luther je vybízel k výuce řečtiny a dokonce i latiny, která byla sice ve výuce v některých případech zahrnuta, ale pouze jako vzácná výjimka. Německý reformátor dostal na svoji výzvu velmi příkrou odpověď, ve které Bratři poukazovali na boje a hádky vznikající v rámci humanismu.[291]

I tak Bratří nakonec poslali několik svých mládenců k vyššímu studiu na humanistické školy. Roku 1530 se první bratrští studenti vydali na studia do Wittenberka a následně i na další univerzity v Evropě. Měli zde načerpat dostatek informací pro lepší službu Jednotě. V té měli po dostudování vystupovat jako odborní teologové. Svou humanisticky vytříbenou latinou měli sloužit k lepším vztahům a kontaktům se zahraničními příznivci a měli tak tyto styky pozitivně oživit.[292]

První pokusy nebyly zcela úspěšné. Mládenci si v zahraničí navykli na nové způsoby života a prostý a chudý život Jednoty se jim zdál náhle moc úzkoprsý a zaostalý. Nejen zásady a řády církevního myšlení, ale i oblečení mládencům připadalo přehnaně jednoduché. Domů se vraceli s mnoha kritickými myšlenkami a plány na změnu.[293]

S Janem Blahoslavem začala Jednota v otázkách vzdělávání procházet změnou. Ten se radikálně stavěl proti názorům o nevhodnosti vzdělání v křesťanských kruzích. Svůj postoj vyjádřil roku 1561 vydáním spisu *Filipika proti misomusům*.[294]

---

[290] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 87
[291] KÁDNER, Otokar. *Dějiny pedagogiky.* 2.2, Od renesance a reformace do konce století osmnáctého. Praha: Česká grafická Unie, 1923., s. 143-144
[292] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 147
[293] Tamtéž, s. 147
[294] SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987., s. 36

Právě Jan Blahoslav je prvním vědeckým duchem Jednoty bratrské. Měl sice své předchůdce, ke kterým patřil například jeho učitel Jan Černý či Bratr Lukáš, ale jejich vědecký ráz byl spíše příležitostný.[295]

Po Blahoslavově zásahu se již Jednota bratrská odhodlala k větší aktivitě při snaze dosahovat lepšího vzdělání. Domácí prostředí již nenabízelo dostatečné vzdělávací instituce, pokračovali tedy ve vysílání svých mládenců na zahraniční univerzity. Ale i při takových studijních výjezdech si Bratří hlídali své ideje, a i když se mladíci na zahraničních univerzitách učili latinu a řečtinu, stále si Bratří velice zakládali na znalostech jazyka mateřského.[296]

I z těchto důvodů se nejspíše rozhodlo o založení bratrských partikulárních latinských škol, ve kterých by mohli nadále uplatňovat svoje vlastní vzdělávací systémy. Nové školy nevznikaly na různých místech náhodně, ale vždy se držely ve městech seniorátů. tedy například v již známých Ivančicích, Přerově, Mladá Boleslavi, ale také ve Velkém Meziříčí či Soběslavi. Podle některých zdrojů zakládali nové školy i na menších městech a vesnicích, kde však výuka byla upravena podmínkám, a tak se snažili především o výuku umění a svobodných jazyků, kterými byly čeština, němčina a latina.[297]

Školy Jednoty bratrské byly spojením své vlastní tradice a nově vznikajícího reformního humanismu.[298]

Vznik nových škol byl podmíněn také příznivému prostředí, v kterém se Jednota a její sbor nacházeli. Přes všechno pronásledování, které Jednotu během její historie potkalo, se setkávali Bratří s přízní šlechty, která jim povolila na svém panství bratrské školy vytvořit.[299]

V tomto duchu vznikly školy trojího druhu. V prvním případě se jedná o školy elementární. Ty vznikaly a působily u bratrských sborů. K výuce patřily základní věci, jak je známe dodnes, a to čtení a psaní. Samozřejmě nechyběla ani výuka náboženství a duchovních písní.[300]

---

[295] URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům".* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 168
[296] KÁDNER, Otokar. *Dějiny pedagogiky.* 2.2, Od renesance a reformace do konce století osmnáctého. Praha: Česká grafická Unie, 1923., s. 144
[297] Tamtéž, s. 144-145
[298] SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987., s. 36
[299] URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům".* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 161
[300] SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987., s. 36

Podobný styl výuky měly i nižší bratrské školy. Ve vzdělávacím programu nechybělo nic z elementárního stupně a přidána zde byla výuka latiny.[301]

Nejvyšším stupeň zastupovaly tzv. gymnasia illustria, neboli vyšší školy bratrské. Ty již sloužily jako příprava na univerzitní studium. Žáci zde získávali znalosti v sedmeru svobodných umění, ale také v duchu humanismu se zde již zdokonalovali v klasických jazycích. Vedle latiny zde probíhala výuka řeckého i hebrejského jazyka.[302]

Třebaže se školství Bratří dostává stále na vyšší úroveň, mělo i přesto problémy jak s vyučujícími, tak i s žáky. V obojím případě se dostavil nedostatek. V případě učitelů nedostatek kvalitních. V českých zemích a v rámci Jednoty nebyl dostatek učitelů s dostačujícím vzděláním vhodným pro toto povolání. A žáků zas nebylo dostatek takových, kteří by měli o učení a vědy zájem. A proto se v obou případech hledalo i v zahraničí, sezvávali se učitelé ze zahraničních škol i univerzit a otevřené dveře zde měli i žáci ze vzdálenějších zemí.[303]

I tak se školy rozvíjely a udržovaly si svou úroveň i základní myšlenku. Mnohdy potřebovaly pomoc evangelické vrchnosti, aby bylo možné přežít.[304]

Ač se to podle předchozích odstavců nemusí zdát, byly školy Jednoty bratrské oblíbené. Měly totiž svá specifika a zásady, které se českému lidu líbily. Nebylo to jen demokratické cítění. Na bratrské školy lákalo především zaujetí mateřským jazykem a národní cítění. A v neposlední řadě byl jako klad vnímám i přístup k praktickému zaměření, kdy se žáci věnovali pracovním povinnostem.[305]

Nechci však vyvolat dojem, že bratrské školy byly ve všem bezchybné, jelikož tomu tak není. Jednota bratrská nebyla výjimkou mezi školami té doby v jistém nedostatku. I zde se žáci setkávali s memorováním a s přehnaným důrazem na slovní vyjádření. Tyto nešvary byly ve své době obvyklé, a tak není velkým překvapením, že se nevyhnuly ani školám Bratří.[306]

Úspěch bratrských vzdělávacích institucí neměl být trvalý a nově vznikající školství se opět bořilo. Tentokráte vinou pobělohorských událostí, které Jednotu bratrskou zapudilo z Čech. Školy byly ničeny, žáci museli nedobrovolně odejít a kněží prchali za

---

[301] Tamtéž, s. 36
[302] Tamtéž, s. 36
[303] KÁDNER, Otokar. *Dějiny pedagogiky.* 2.2, Od renesance a reformace do konce století osmnáctého. Praha: Česká grafická Unie, 1923., s. 145
[304] Tamtéž, s. 145
[305] SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987., s. 36
[306] Tamtéž, s. 36

hranice. A tak místo českých škol v českých zemích vznikaly školy bratrské opětovně v zemích cizích. Díky Polsku a Sasku se mohlo školství bratrské rozvíjet dál.[307]

Jednota bratrská měla nakonec své české školy i v Uhrách a dalších zemích evropského kontinentu. Dokonce i v zámoří. Pobělohorská porážka a vliv jezuitů byl pro protestanstké školství fatální, ale vliv Jednoty můžeme vidět až do dvacátého století, kdy škola Jednoty bratrské, založená 1737 v Rixdorfu u Berlína[308], působila až do roku 1909.[309]

A tak bratrské školství přežilo svou dobu i své prvotní ideje více, než by se na první pohled mohlo zdát.

---

[307] KÁDNER, Otokar. *Dějiny pedagogiky.* 2.2, Od renesance a reformace do konce století osmnáctého. Praha: Česká grafická Unie, 1923., s. 145-146

[308] Podrobněji In ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita. Běh života českých emigrantů v Berlíně v 18. století. 1. vyd. Praha: Kalich, 1999. 746 s. ISBN 80-7017-253-3 a ostatní práce autorky věnující se tématu Jednoty bratrské a Obnovené Jednoty bratrské.

[309] SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987., s. 36

8. Pedagogika Jana Blahoslava

Jakým směrem se ubíralo školství před Blahoslavovým životem a během něho bylo již popsáno. Čím ale konkrétně přispěl Jan Blahoslav a o jaké změny se snažil především, k tomu by měla sloužit tato část diplomové práce.

V předchozích kapitolách jsem zmiňovala a rozebírala podrobněji Filipiku proti misomusům. Tento spis poukazuje na Blahoslavovu touhu po vyšším vzdělávání. Nyní se však bude tato práce zabývat jeho výchovnými názory konkrétněji.

8.1 Všeobecné vzdělávání

Ač je Jan Blahoslav vnímán mnoha lidmi jako vychovatel a pedagog, i přes jeho literární aktivitu, nenacházíme samostatný spis, který by se věnoval výchovným názorům výlučně. Díky množství děl, které napsal, nacházíme jeho názory v jednotlivých spisech a i přes takovéto rozptýlení myšlenek, si můžeme udělat představu o jeho pojetí pedagogiky. Cíle, obsah i metody výchovy sledujeme pomocí jednotlivých částí jeho životního díla.[310]

Jako v celém Blahoslavově životě, tak i v jeho díle, a pedagogickou praxi nevyjímaje, sledujeme vliv Jednoty bratrské. Přístup k vychovatelství je u Jana Blahoslava ovlivněn i jeho učiteli, kteří byli zmíněni již dříve. Jan Černý, Martin Michalec, ale i Martin Luther či Filip Melanchthon.[311]

Díky své dobré znalosti školství v německých zemích, mohl Jan Blahoslav pomoci i v organizaci nového učení škol bratrských, což využil nejen ve své škole v Ivančicích, ale i již dříve při své praxi v Mladé Boleslavi. Do bratrských škol tak přináší například výuku klasických jazyků, jakými byla jistě řečtina, a snad i hebrejština.[312]

Jan Blahoslav přistupuje ke vzdělání jako k sociálně důležitému faktoru lidského života. Nevzdělaný člověk je podle jeho slov jen pro smích a není společnosti ničím užitečný.[313]

---

[310] ČAPKOVÁ, Dagmar. *Pojetí vzdělání v díle Jana Blahoslava.* In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972., s.103

[311] Tamtéž, s. 104

[312] URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům".* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 175-176

[313] ČAPKOVÁ, Dagmar. *Pojetí vzdělání v díle Jana Blahoslava.* In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972., s. 107

Věří v sílu vzdělávání a vychovávání, které u člověka vedou ke zdokonalení. K dřívějším formám vzdělání má kladný vztah, ale zároveň na něho pohlíží i kriticky.[314]

Ve výchově uplatňoval spíše humanistický model. Tedy snahu o všestranné zušlechťování pomocí nejen rozumové a jazykové výchovy, ale také náboženské a estetické, pracovní a tělesné výchovy nevyjímaje. To vše mělo probíhat bez formalismu.[315]

Vhodným ke vzdělávání je každý člověk, výjimky Blahoslav nedělá, naopak se věnuje vzdělávání ve všech věkových kategorií, tedy jak u dětí, tak i u mládeže a zahrnuje i dospělé osoby.[316]

Těm nejmenším se ve svých dílech příliš nevěnuje, ale spoléhá na soustavnou péči tak, jak je zvyklý podle způsobů Jednoty bratrské.[317]

Školní mládež už je v literatuře zastoupena více, a to vzhledem k tomu, že se Jan Blahoslav věnoval výuce mládeže hned na několika svých pracovních místech. Jako pedagog školní mládeže se věnoval dětem v Přerově, Prostějově, Mladé Boleslavi a Ivančicích. V posledních dvou zmiňovaných se pak staral i o mládež dospívající. Pro obojí stupeň sepsal Jan Blahoslav učebnice, které mohly být použity i pro výuku dospělých.[318]

Své vzdělávací knihy nevztahoval pouze na ty, kteří se chodili do škol učit, ale i na ty, jež o ně pečovali. V souladu se vzděláváním v Jednotě bratrské sepisuje knihy o výchově rodičů a vychovatelů. Nezapomínal ani na, pro něho nejdůležitější skupinu, kazatele. Právě na kazatele měl nejvyšší nároky.[319]

Pro ně Jan Blahoslav sepsal knihu s názvem *Vady kazatelův*, v které napomíná a snaží se poučit muže sloužící Bohu, především mladší generaci. Nešlo mu jen o výchovu studujících kněží, ale i o poučení již kázajících mladých mužů. Ve třech knihách tohoto spisu poukazuje na nutnost sledovat, co lidé od kazatelů opravdu potřebují, což prý vyžaduje čas a nesmí se uspěchat. Při spěchu si kazatelé mnohdy půjčují již napsaná cizí kázání, která nemusí být vůbec uzpůsobena potřebám daných lidí. Pokud kněží píší vlastní kázání, jsou na dobré cestě, ale měli by se vyvarovat neuspořádanosti, v čem může pomoci

---

[314] HRUBEŠ, Jiří. *Několik poznámek na téma Blahoslav jako předchůdce Komenského*. In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972., s. 32

[315] ČAPKOVÁ, Dagmar. *Pojetí vzdělání v díle Jana Blahoslava.* In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972., s. 105

[316] Tamtéž, s. 106

[317] Tamtéž, s. 106

[318] Tamtéž, s. 106

[319] Tamtéž, s. 106

Písmo, které již správné uspořádání má. A v neposlední řadě je potřeba se zaměřit na samotnou řeč kazatele, která by měla obsahovat správné fráze a slova, ale také je třeba hlídat si polohu hlasu, přednes samotných slov a užívaná gesta.[320]

"Veliká jest škoda při některých mužích a mládencích, že sobě hlasu svého, pokudž možné jest, nějak neohýbají a nenapravují jen proto, aby s tím práce a na to péče při svých mluveních za některý čas nepojměli"[321]

Blahoslavovy knihy se vzdělávací tématikou se ale týkaly například i hudby. Roku 1569 vydal v Ivančicích knihu s názvem *Musica*, která sloužila taktéž školským účelům. Stejně tak například kancionál, vydaný na stejném místě.[322]

Musica bylo dílo se stejnými rysy jako Grammatika česká a i zde se objevují ve velkém množství pedagogické znaky. Blahoslav zde předává své znalosti nejen jako lingvista a kazatel, ale především jako muzikolog.[323]

Mnohá poučení, které Musica obsahuje, jsou prostá, ale Blahoslavova hloubka tohoto spisu se ukrývá někde jinde. Je ukryta v péči o pevné ukotvení v Písmu. Podle Blahoslava je až s takovýmto ukotvením zpěvák schopen zpívat opravdu k chvále a cti boží.[324]

8.2. Složky

Pokud bychom se chtěli zaměřit na jednotlivé složky vzdělávání, máme zde dvě hlavní, které nesmí podle Jana Blahoslava při učení chybět.[325]

Tou první je náboženství. Bez ohledu na stáří vzdělávaného. Mravní vzdělávání bylo pro Blahoslava důležité u všech věkových kategorií, tedy u dětí, mládeže i dospělých jedinců.[326]

---

[320] BROWN, Marshall. *Jan Blahoslav: humanista, filolog, muzikolog, Boží muž*. Praha: Návrat domů, c2010. ISBN 978-80-7255-224-5., s. 55-72
[321] JANÁČEK, Josef. *Jan Blahoslav: studie s ukázkami z díla*. Praha: Svobodné slovo, 1966., s. 176
[322] URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům"*. In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923., s. 175
[323] BROWN, Marshall. *Jan Blahoslav: humanista, filolog, muzikolog, Boží muž*. Praha: Návrat domů, c2010. ISBN 978-80-7255-224-5., s. 91
[324] Tamtéž, s. 91-92
[325] ČAPKOVÁ, Dagmar. *Pojetí vzdělání v díle Jana Blahoslava.* In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972., s. 107
[326] Tamtéž, s. 107

Přál si, aby nejvyšší možné vzdělání té doby, bylo poskytnuto všem v Jednotě bratrské. A to s hlubokou vírou v Krista i zbožností. Podle Blahoslava je celoživotním úkolem každého křesťana, aby své znalosti a rozum přijímal od Boha a všechny tyto dovednosti následně opět využil k službě Bohu.[327]

Pod pojmem mravní výuky se ukrývá mnoho dalších částí, které jsou nezbytnou součástí života pro každého vzdělaného člověka, a především pro každého křesťana. Je to láska, opravdovost, pravdivost, ale patří sem i píle, řád a pracovitost.[328]

Pokud se zaměříme na lásku a laskavost, je Jan Blahoslav zastáncem názoru, že právě tyto projevy jsou ku prospěchu samotného původce. Podmínkou lásky je pak podle něho autokritika. Člověk, který ze sebepoznání nedojde k přísné vlastní kritice, nemá správné vědomí o odpovědnosti. Bavíme se zde o odpovědnosti vůči, pro Blahoslava, nejvyšší autoritě, kterou je Bůh. Pod velkou kritikou jsou zde pokrytečtí lidé, kteří laskavost jen předstírají tak, aby byla viditelná okolí.[329]

Pokud je láska vyžadovanou součástí lidského života, mstivost je na opačném konci Blahoslavova žebříčku vzdělávání. Do mstivosti zahrnuje trestání ze strany rodičů, učitelů, ale i kazatelů, kteří také mají pod svou ochranou nezanedbatelnou skupinu lidí.[330]

Jak již bylo zmíněno, do mravní výchovy je zahrnuta i práce. Ani zde nelze přijmout pracovitost předstíranou. Musí se jednat o opravdové pracovní nasazení, které je předpokladem pro další činnost v kterémkoliv oboru. Na jednu stranu vyžaduje Blahoslav práci neuspěchanou, která bude kvalitně odvedena. Jenže ani pomalá práce není správnou cestou. Ta může značit malátnost a snahu o odkládání povinností. V otázce práce je vždy dobrá vytrvalost. Ta může být mnohdy i lepším předpokladem pro kvalitní výsledek než nadání. Nadání může člověka dovést k lenivosti.[331]

Na pomyslném druhém místě v důležitých složkách vzdělávání je u Blahoslava vzdělávání intelektuální. Sám patřil k nejvzdělanějším lidem Jednoty bratrské a ve své vlastní práci jakožto historika poukazuje na nezbytnost kritického přístupu. Rozum je pro Blahoslava řídící prvek nejen smyslů, ale i celého těla. Zajímavé je, že ač se zaměřuje na jazykové zdokonalování, v tomto případě staví Blahoslav poznávání věcné nad to

---

[327] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 221
[328] ČAPKOVÁ, Dagmar. *Pojetí vzdělání v díle Jana Blahoslava.* In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972., s. 107
[329] Tamtéž, s. 107
[330] Tamtéž, s. 107
[331] Tamtéž, s. 107-108

jazykové. Což znamená, že i při studii jazyka má rozhodovat především obsah věcný. Tyto své myšlenky dává najevo ve více svých knihách, například v *Grammatice*, ale i ve *Vadách kazatelů*, kde nabádá ke správnosti používání řeči. [332]

K přírodním vědám přistupuje spíše z hlediska prospěchu. Nejvíce vlastní práce věnuje filologii a hudbě.[333]

V jazykovém vzdělávání se odklání od humanistů a hlavní důraz dává na jazyk mateřský. Z pedagogického hlediska přistupuje k jazyku hlavně jako k prostředku národního vzdělávání.[334]

Ke gramatice přistupuje jako k vychovatelce jazyka českého, která jej vede k čistotě. Blahoslav věřil, že jeho rodný jazyk má dostatečnou sílu na to, aby vynikl mezi ostatními národními jazyky, aby je předčil. Pokud se u českého jazyka dojde k dokonalosti, může být dávána na stejnou roveň s klasickými jazyky, jako byly latina i hebrejština. Může se pak stát nástrojem k nabývání lepšího vzdělávání pro všechny, více než tomu bylo dosud.[335]

Jako měřítko kvality jazyka využívá Jan Blahoslav hned několik složek toho českého. Vyváženost těchto složek je nutností pro úspěch národního jazyka. Jsou to hlavně složky estetické, tedy čistota, správnost, přiměřenost, podstatnost či ozdobnost.[336]

K prohlubování estetického zdokonalování využívá vedle četby především živé rozhovory. Jako dobří pomocníci zde slouží také zpěv, hudba či lidová přísloví. Opět se i zde zaměřuje na spisovnou čestinu, v které usiluje o jasnost, dobrou srozumitelnost, přiměřenou ozdobnost a libozvuk.[337]

Blahoslav vnímá jazyk i jako nástroj k pochopení autora, skladatele. Podle použití slov při skladbě se dá pochopit povaha autora, ale také jeho intelekt, nadání a cit. Jan Blahoslav je přesvědčen, že i sám člověk může ze svých děl dojít k sebepoznání. Ze své

---

[332] Tamtéž, s. 108
[333] Tamtéž, s. 108
[334] Tamtéž, s. 108
[335] Tamtéž, s. 108
[336] Tamtéž, s. 108
[337] STRNAD, Emanuel. *Pedagogika Jana Blahoslava na pozadí obrozenecké didaktiky školy národní XIX. století.* In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972., s. 116-117

skladby může poznat svou duševní kapacitu i jeho rozdílnost od ostatních. U Jana Blahoslava tak člověk nalézá jeho nejvyšší cíl v duchovním prohlubování.[338]

Na hudbu navazuje i další z Blahoslavových pedagogických rad. Hodně vychovatelských názorů totiž Jan Blahoslav směřuje na kultivaci hlasu. Je přesvědčen, že díky hlasu se dá u skladeb zvýšit jejich působení na posluchače a zároveň je poslechově zpříjemnit.[339]

Při skládání písní se Blahoslav vracel k důležitosti pochopení božího slova. Doporučoval skládat především písně ideové. Při skladbě ideových písní se autor dokáže dostat hlouběji do myšlenek Písma.[340]

8.3 Metody

Jan Blahoslav doporučoval některé vzdělávací metody, které se do jisté míry dají srovnávat s metodami Jana Amose Komenského. Je zřejmé, že cíle, obsah i metody vzdělávání u Jana Blahoslava úzce souvisí s prostředím, ve kterém vyrůstal. Také Komenský tvořil své vzdělávací zásady v bratrském prostředí, a tudíž je pochopitelné, že se oba tito Bratři ve svém vzdělávacím pojetí v mnohém shodují.[341]

Metody vzdělávání nerozlišuje Blahoslav z hlediska věku, ani z hlediska oboru, kterému se výuka věnuje. Ať už se jednalo o dítě, mladíka či dospělého, stále zde doporučuje dodržovat princip názornosti. Vedle tohoto principu pak staví také přirozené vzdělávání a výuku po stupních.[342]

Ať už popisoval jakékoliv metody, vždy se při výuce mělo jednat o kombinaci těchto metod. Blahoslav je sám při výuce používal. Základem bylo spojení teorie a praxe. Žáci se měli učit při srovnávání na základě příkladů z přírody nebo lidského života. Příkladů mohli používat také z literatury. Ve výuce neměla chybět analýza a syntéza, taktéž systematizování za pomoci logiky.[343]

Při všech těchto metodách je stále myšleno na zbožnost. U Blahoslava nacházíme také metodu morálního zdokonalování, která je založena na zásadách křesťanského života

---

[338] ČAPKOVÁ, Dagmar. *Pojetí vzdělání v díle Jana Blahoslava.* In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972., s. 108-109
[339] Tamtéž, s. 109
[340] Tamtéž, s. 109
[341] Tamtéž, s. 109
[342] Tamtéž, s. 109
[343] Tamtéž, s. 109

Jednoty bratrské. Jedná se zde o uplatňování těch morálních cílů, které Blahoslav požadoval v mravní výuce. Jde o lásku, toleranci, laskavost či trpělivost.[344]

Ve vztahu k Jednotě bratrské se dá u Jana Blahoslava mluvit o nových hodnotách ve vzdělávání, kdy se zde objevuje zřetel všestrannosti. Je to snaha o prohlubování a rozšiřování vzdělávání.[345]

K tomu, aby Blahoslavovo úsilí mohlo být dostatečně uplatňováno a knihy využívány, bylo zapotřebí i škol, ve kterých by se podle nich mohlo vyučovat. Proto zřídil Jan Blahoslav v Ivančicích hned po svém příchodu v roce 1558 novou školu pro kněží.[346]

Zde uplatňoval své metody a předával své znalosti i učební přístupy dalším generacím.

---

[344] Tamtéž, s. 109
[345] Tamtéž, s. 109
[346] ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957., s. 230

Závěr

Jan Blahoslav byl osobou úzce spjatou s církví Jednoty bratrské. I když se nedožil vysokého věku, dokázal za svůj život sepsat mnoho významných děl a změnit přístup Jednoty bratrské v otázkách školství. Svým nedlouhým spisem *Filipica proti misomusům* ukázal svůj postoj k vyššímu vzdělávání a dokázal přimět Jednotu bratrskou ke změnám, jež jiní biskupové zásadně odmítali.

V předložené diplomové práci jsem představila základní výchovné myšlenky Jana Blahoslava. Ač vyrůstal v době humanismu, nebyl jím výhradně ovlivněn a v některých aspektech výchovy se přidržel vlastního názoru. Jde především o význam českého jazyka při výuce. V práci *Jan Blahoslav a evropský humanismus* je zřetelně vidět zájem Jana Blahoslava o mateřskou řeč, u které opakovaně poukazuje na její sílu a na nutnost jí věnovat větší prostor a péči. Jako osoba silně zbožná zaměřil Blahoslav svou pozornost i k Písmu a pomocí českého jazyka a svého překladu představil i prostému lidu Nový zákon.

Tato diplomová práce pojednávala také o humanismu, který v patnáctém století významně ovlivnil kulturní a vzdělávací obory tehdejší Evropy. Humanistický zájem o antická díla a vyzdvihování klasických autorů mělo vliv na mnoho učenců té doby. Mezi nimi také například na Martina Luthera či Filipa Melanchthona, se kterými se Jan Blahoslav seznámil při svých zahraničních studiích. I oni měli na tohoto bratrského biskupa vliv, který se odráží v předložených pedagogických zásadách.

V neposlední řadě jsem se ve své práci zaměřila na Jednotu bratrskou. Na postupné vytváření jejích ideí a přístupů nejen k samotné zbožnosti, ale i školskému systému.

Vliv Jana Blahoslava se projevil i v dnešní době, ač spíše skrytě. Jeho odkaz je znát v dílech Jana Amose Komenského, který na svého bratrského předchůdce navazuje a dále rozvádí již předložené pedagogické myšlenky. Jan Blahoslav tedy nadále zůstává součástí vzdělávacího systému dnešní doby.

Seznam pramenů, odborné literatury a ostatních zdrojů:

BIDLO, Jaroslav. *Bratr Jan Blahoslav jako archivář a knihovník Jednoty bratrské*. In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923. 216 s. (ISBN neznámé)

BROWN, Marshall. *Jan Blahoslav: humanista, filolog, muzikolog, Boží muž*. Praha: Návrat domů, c2010. ISBN 978-80-7255-224-5.

ČAPKOVÁ, Dagmar. *Pojetí vzdělání v díle Jana Blahoslava.* In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972. 207 s. (ISBN neznámé)

DAWSON, Schristopher. *Rozdělení nebo reforma západního křesťanství.* Praha: Vyšehrad, 1998. 240 s. ISBN 80-7021-243-8.

Dějiny středověku. 2. díl. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Učebnice pro vysoké školy Světové dějiny ; Sv. 3. *440 s.* (ISBN neznámé)

Dějiny světa : v deseti svazcích. Svazek IV. 4. díl. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961. 846 s. (ISBN neznámé)

HANKINS, James. *Renesanční filozofie.* Praha: OIKOYMENH, 2011. 547 s. ISBN 978-80-7298-418-3.

HREJSA, Ferdinand. *Náboženské stanovisko B. Jana Blahoslava*. In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923. 216 s. (ISBN neznámé)

HRUBEŠ, Jiří. *Několik poznámek na téma Blahoslav jako předchůdce Komenského*. In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972. 207 s. (ISBN neznámé)

HRUBÝ, František. *Reformace v oblasti německé a severské*. In BIDLO, Jaroslav, Josef ŠUSTA, Julius GLÜCKLICH, et al. *Dějiny lidstva od pravěku k dnešku*. Díl pátý, V branách nového věku : (1450-1650). V Praze: Melantrich, 1938. 731 s. (ISBN neznámé)

CHUDOBA, František. *Jak přibývalo vědomostí o Janu Blahoslavovi od doby obrozenecké.* In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923. 216 s. (ISBN neznámé)

JANÁČEK, Josef. *Jan Blahoslav: studie s ukázkami z díla*. Praha: Svobodné slovo, 1966. 189 s. (ISBN neznámé)

KÁDNER, Otokar. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha:Česká grafická unie a.s., 1920. 102 s. (ISBN neznámé)

KÁDNER, Otokar. *Dějiny pedagogiky.* 2.2, Od renesance a reformace do konce století osmnáctého. Praha: Česká grafická Unie, 1923. 421 s. (ISBN neznámé)

MACKENNEY, Richard. *Evropa šestnáctého století*. Praha: Vyšehrad, 2001. 395 s. ISBN 80-7021-469-4.

MATOUŠEK, Josef. *Katolická reformace a zápas o západní Evropu*. In BIDLO, Jaroslav, Josef ŠUSTA, Julius GLÜCKLICH, et al. *Dějiny lidstva od pravěku k dnešku*. Díl pátý, V branách nového věku : (1450-1650). V Praze: Melantrich, 1938. 731 s. (ISBN neznámé)

MEHRING, Franz. *Německé dějiny od konce středověku.* Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1953. 232 s. (ISBN neznámé)

BERKA, Oldřich. *Minulost a přítomnost vysokého školství : Stručný přehled. Evropa a Evropská unie*. Ostrava-Kunčice: Grafie, 1996. 69 s. (ISBN neznámé)

MOLNÁR, Amadeo. *Motivy Blahoslavova pohledu na dějiny*. In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972. 207 s. (ISBN neznámé)

MÜLLER, Helmut. *Dějiny Německa*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 1995. 589 s. ISBN 80-7106-125-5.

REBLE, Albert. *Dejiny pedagogiky*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1995. 295 s. ISBN 80-08-02011-3.

ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské.* Praha: Kalich, 1957. 518 s. (ISBN neznámé)

SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 359 s. (ISBN neznámé)

STÖRIG, Hans J.. *Malé dějiny filozofie.* Praha: Zvon, 1995. 559 s. ISBN 80-7113-115-6.

STRNAD, Emanuel. *Pedagogika Jana Blahoslava na pozadí obrozenecké didaktiky školy národní XIX. století.* In BIMKA, Svatopluk a Pavel FLOSS. *Jan Blahoslav - předchůdce J.A.Komenského 1571-1971: sborník studií k čtyřstému výročí úmrtí Jana Blahoslava.* Uherský Brod: Muzeum J.A. Komenského, 1972. 207 s. (ISBN neznámé)

SVOBODA, Jiří. *Luther a česká reformační tradice*. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 1985. Roč. 34, č.B32. ISSN 0231-7664. Dostupné v elektronické verzi na: https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/106946

ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 307 s. ISBN 14-680-88.

Tvůrcové dějin : čtyři tisíciletí světových dějin v obrazech dob a osobností. 3. díl, Novověk. 2. rozš. vyd. Praha: Mazáč, 1935. 577 s. (ISBN neznámé)

URBÁNEK, Rudolf. *K Blahoslavově "Filipice proti misomusům"*. In NOVOTNÝ, Václav; URBÁNEK, Rudolf (eds.). Sborník Blahoslavův (1523–1923). K čtyřstému výročí jeho narozenin. Přerov: Výbor pro postavení pomníku Blahoslavova v Přerově, 1923. 216 s. (ISBN neznámé)

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. Díl 6, p-r. Praha: Diderot, 1999. 482 s. ISBN 80-902555-8-2.

WINTER, Zikmund. *Děje vysokých škol pražských*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1897. 230 s. (ISBN neznámé)

Summary

V diplomové práci *Jan Blahoslav a evropský humanismus* jsem představila osobnost Jana Blahoslava jakožto reformátora v otázce vzdělávání v rámci Jednoty bratrské. Na začátku bylo uvedeno období humanismu, tedy období, ve kterém Jan Blahoslav vyrůstal a žil, a které ho v dobách studií poznamenalo také z pedagogického hlediska. Velký vliv na Blahoslavovu práci měla Jednota bratrská, jejíž historie je v práci popsána v druhé kapitole. Životu a dílu Jana Blahoslava jsou věnovány dvě následující kapitoly, které popisují Blahoslavova studia, období v Ivančicích a představují tři základní díla - Grammatiku českou, Překlad Nového zákona a Filipicu proti misomusům. Druhá polovina práce zahrnuje školství v evropském a německém měřítku, také vzdělávání v rámci Jednoty bratrské a v neposlední řadě přínos Jana Blahoslava v otázkách vzdělání a výchovy. Pedagogice Jana Blahoslava je věnována závěrečná kapitola, která představuje jeho postoje ke vzdělávání, do kterého zahrnuje nejen děti, ale i mládež a dospělé, především kazatele.

In my thesis *Jan Blahoslav and European humanism* I introduced the personality of Jan Blahoslav as a reformer of education of the Unity of the Brethren. The work begins with the time of humanism, in which Jan Blahoslav grew up and lived and which influenced his opinions of pedagogy while he was a student himself. The history of the Unity of the Brethren, which had a major influence on Blahoslav's work, is described in the second chapter. The following two chapters are dedicated to the life and work of Jan Blahoslav. They describe his studies, the time when he stayed in Ivančice and his three main writings: Czech Grammar, The Translation of the New Testament and "Filipika proti misomusům" (A Speech against the Enemies of Education). The second half of the thesis is about schooling in Europe and Germany, education of the Unity of the Brethren and also the contribution of Jan Blahoslav to schooling and education. The last chapter is dedicated to the pedagogy of Jan Blahoslav. It shows his attitude to education, where he includes not only children but also youth and adults, especially preachers.